МҮНӨӨДЭРЭЙ ДАЙШАЛХЫ ЗОРИЛГОНУУД:

Кукурузаяа ойрын үдэрнүүдтэ дууhыень хуряажа абаха. *Комбайнуудаа бүтээсэ ехэтэйгээр, хоёр халаанда хүдэлгэжэ, гүрэндэ ороohо тараа худалдиха уялгаяа заабол дүүргэхэ.* Намарай паар ехээр хахалха.

БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана.

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 211 (10579) | 1964 оной сентябриин 5, суббото | Сэн 2 мүнгэн

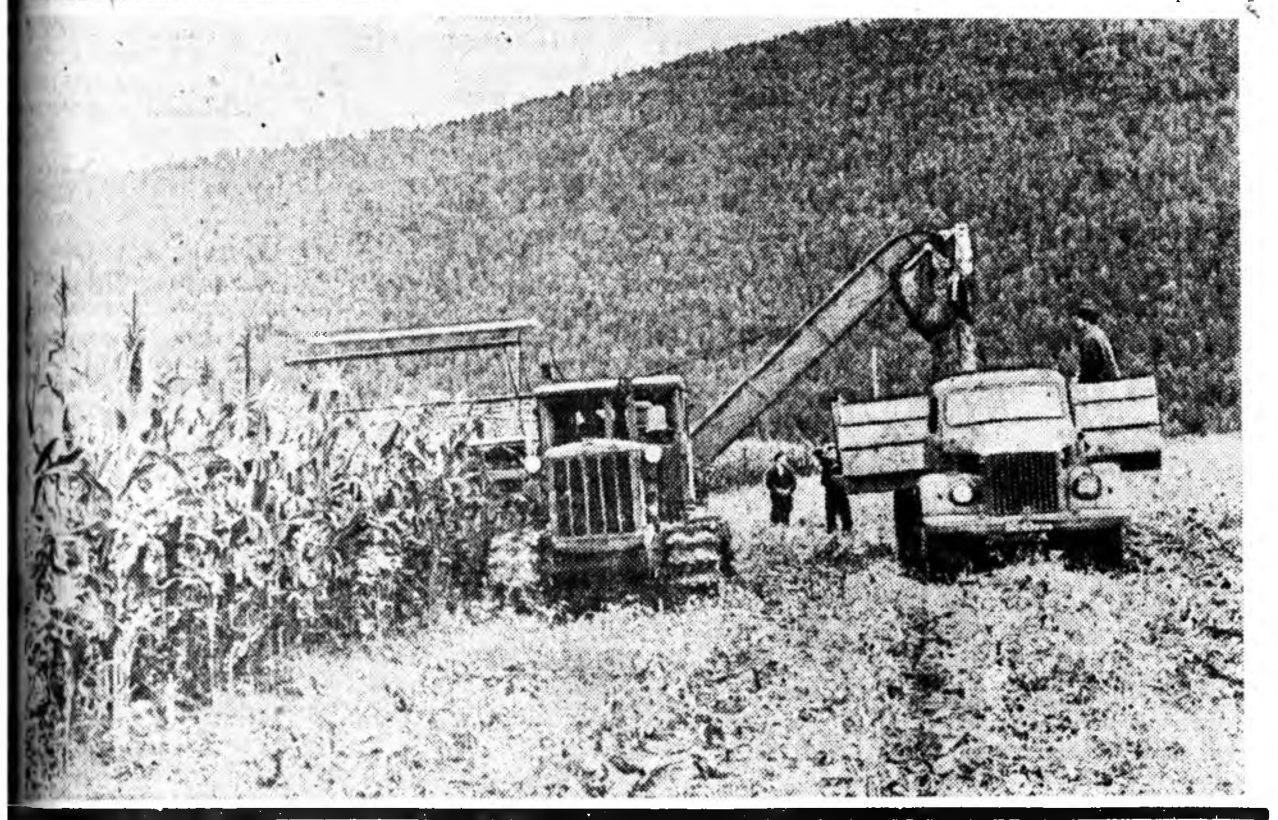
★☆★

Захааминай аймагай XXII партсъездын нэрэмжэтэ колхозой кукуруза тариха оньhожоруулагдаhан звеногойхид байгша ондо муу бэшэ ургаса ургуулаа. Энэ звено баян дүй дүршэлтэй, үнинэй механизатор Александр Александрович Яньков хүтэлбэрилдэг. Нүхэр Яньковой звено 81 гектарай га бүриhөө 200 гаран центнер «полиин хатанай» намаа набша хуряана. Энэмнай холын Захааминай эрхэ байдалда hайн лэ ургаса гээшэ аабза. Звеногой кукурузашад ургасынгаа хойноhоо харууhа hайнаар эмхидхэжэ, минеральна үтэгжүүлгэ зүбөөр хэрэглэhэн юм. Мүнөө кукурузын ургаса хуряалга түлэг дундаа ябажа байна.

Оролдолго, шадабарнин хүсөөр ургуулhан шэмэтэ кукурузаяа хюрууда сохюулангүйгөөр шанартайгаар хуряажа абахын түлөө тус звеногой гэшүүд шармайн оронхой. Минута, час бүхэниинь гамтай.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Механизатор Г. Е. Шелогуровай агрегат кукуруза хуряажа ябана. 2. Кукурузашадай звеное даагша А. А. Яньков.

Б. ОЧИРОВАЙ фото.

МАЛШАДАА БАЯРЛУУЛААШ ДАА, ВАСИЛИЙ!

Нёдондонойхиhоо 3 дахин ехэ силос дарагдаа. Үнеэн бүридэ 15 тонно хүртэхэ

Хүнэй оролдолго, химиин туhаламжаар кукуруза элбэгээр ургаа.

Га бүриhөө 240 центнер силос дарагдана.

ХАНХА ХАРГЫhАА хойшоо аяар саана, бүри hэгэлзын-адагай хадын боори тулатар хара ногоон кукуруза халбайна.

Мүнөө тэрэнэй тэг дундуур хоёр агрегат hэгэ татажа ороод, ургасын эхэнхиил hалгаажархиhан хэ эртэй. Тэрэнь горитойхон зайда хамхайжа, сарбуугай шанээн гэхээр бүдүүн сагаан суурнууд газарhаа өөдэ ёдойлдоно. Үшөө сабшагдаагүй ургасынь харахада, үдхэн, үндэрөөр ургаhан гээшэнь! Кукурузын эшын дээгүүрхи набшаhан, сасаг аяар комбайнай мотовилын оройгоор бултайлдана.

Силосэй ногоо зөөхөөр тусгаар ургэн, үндэр болгогдоhон автомашинын хоорбошье ойро зуура ябаад лэ хэршэhэн ногоотоор дүүрэшэнэ. Эдэ хоёр комбайнай сабшажа гаргаhан ногоое найман томо автомашина арай шамайл зөөжэ үрдинэ. Юрэдөө комбайн силосэй нүхэн хоёрой хоорондо автомашинанууд ээлжээ эхигүйл гүйлдэнэ. Харгын хуа тооhоншье газарта буужа урдинэгүй.

— Түрүүшын хюрууhаа урид энээхэн кукурузаяа доро дараха гэжэ шадалаараа боложо байнабди. Табяад хүрэхэгүй гектар үлөө. 3—4 хоногhоо сүм hалгаахабди. Тэрэ болотор хюруу бү унаhай гэжэ «зальбарна» гээшэбди, — гээд эндэхи дүрбэдэхи отделениие эрхилэгшэ Ц.-Д. Лодоев энсэнэ.

— Баhа «зальбархынгаа» хажуугаар өөhэдөө миин hуунагүй аабзабди даа. Үдэр бүри 450—500 тонно силос хэтдэнэ, мүнөө нэгэшье час, минутамнай гамтай бшуу, — гэжэ кукурузын эзэн Василий Ринчиндоржиев даруутаар хэлэхэ юм.

— Кукуруза ургаагүйдөө нэгэ муу, үнэн ургашан гэхэдээ, хуряагдажа хүшэхүрхэтүй, хэхэ газар олдохогүй. Мүнөө хамаг нүхэ траншеймнай хуу силосээр дүүрээд, үшөө газар дээрэ обоолон даража байна ха юмбибди. Юрэдөө ургаhаниинь дээрэ юм гү, али үгынь гү? — гээд, нэтэ наhатайшаг хүн нүхэр Ринчиндоржиев тээшэ хаража хүхинэ.

— Юу хэлээ гээшэбта. шадахадал силос ехэ байг лэ. Малнай тэдэнhээ бүхэхэгүй байха даа, Василида баярые хүргэхэhөө ондоо юумэ үгы, — гэжэ hаалиин фермые даагша Ринчин Тудупов дуугарна.

НЭЭРЭЭШЬЕ энэ жэлдэ кукуруза элбэгээр ургуулhанай ашаар отделенинхид хэзээ хэзээнэйхиhээ ехэ силос дараба. Бүхыдөө эндэ 4 мянга шахуу тонно шэмэтэ тэжээл бэлэдхэгдээ гэхэ гү, али тэрэнэй ехэнхинь кукурузын ургасаhаа дарагдаа юм. hаяар үшөө 1200 тонноhоо бага бэшэ силос дараха зорилготой.

— Мүнөө нүхэндэ хэгдээд, обоологдоод байhан силос тоолоходо, бүхы 319 үнеэдэймнай тус бүридэ дунда зэргээр 12,5 тонно шэмэтэ тэжээл лаб бии болоод байна. Саада тээнь үшөө 1200 тонно силос дарабал, үнеэн бүридөө 15 тонно силостэй болохобди,— гэжэ отделениие эрхилэгшэ нүхэр Лодоев хөөрэнэ.

Үнеэн бүриин 15 тонно силос гээшэмнай нилээд бардам тэжээл. Нёдондо отделенинхид энэ үедэ үнеэн бүридөө оройдоол 6-7 тонно силостэй байhан. Харин байгша ондо гансашье hаалиин малда шэмэтэ тэжээл дуран соонь эдюулжэ, сагаан эдеэ — hү, тоhо, зөөхэй дэлбэрүүлхэhээ гадна, шахамал үхэр, хони, хурьгадтаашье хубааринь зэргээр силос hайса үгэлсэхэ аргатай болохонь ха юм.

Хэнэйшье мэдэhээр «хатан» кукурузын иимэ элбэг баян ургаса гэнтэ тэнгэриин «үршөөл хайраар», гансахан хура бороогой hайса ороhоной ашаар ургашоо бэшэ юм ааб даа. Хэрбээ залуу механизатор, комсомол хүбүүн Василий Ринчиндоржиевай саhа бордоhон, шэмэрүүн хүйтэн соо «Беларусь» трактораар ханхинуулан, бүхэли үбэлдөө шэбхэ шэрэжэ, газараа hайнаар үтэгжүүлээгүй, зунай шанга халуунииe халуун гэнтүй ургасынгаа хойноhоо оролдосотойгоор харууhалаагүй hаань, кукуруза имэ элбэг ехээр ургаха байгаа аал? Үгы. Тиигээдшье эндэмнай гандангi уларилтай, кукурузын ёhоор ургахагүй газар гэжэ тоотой болоhон нютаг бшуу. Урда жэлнүүдтэ ходо ган гасуур болоогүй, яhала таатай уларилтай жэлдэшье эндэхид кукуруза иимэ элбэгээр ургуулжа үзөөгүй.

ТЕЭД ЭНДЭ юун туhалааб? Нэн түрүүн энэ ажалда болотоор дуратай, үнэн зүрхэнhөө хүдэлхөөр, шадабаритай, эрдэмтэй, мэргэжэлтэй хүниинь одоол олдошоо гээшэ. Василий Ринчиндоржиев кукурузашан боложо ороходоо, республикынгаа, мүн орон доторхи түрүүшүүлэй дүй дүршэлтэй ехэ анхаралтайгаар танилсаа юм. Нёдондо сагай уларилай тиимэшье hайн бэшэ байhан жэлдэ га бүриhөө 190 центнер ногоон эшэ намаа хуряагаа hэн. Түрүүшынгээ ажалай дүнгөөр урмашаад, тэрэ энэ жэлдэ 122 гектар газар даажа абаа. Тэндэ гансаараа үбэл, хабарынь наг шэбхэ горитой зөөгөөд, саhа тогтоогоо. Хабар газараа hайнаар элдүүрилжэ, зохид хаhа саттань зүб квадрат гарган тарья.

— Химил манда ехэ туhалаа. Мүнөө жэлдэ тариалан дээрээ га бүриин 140—150 килограмм хүрэтэр аммиатай селитрэ, суперфосфат оруулhамнай ургаса хараа байса дээшэлээ, — гэжэ нүхэр Ринчиндоржиев хөөрэнэ.

Тэрэнь зүйтэй. Нээрээшье минеральна үтэгжүүлгын аша туhа сэгнэшэгүй ехэ. Теэд Василий Гатапович өөрөө баян ургасын түлөө баhал эсэшэ сусашагүйгөөр оролдоо, хүдэлөө гэхэдэ алдуу болохогүй. Хэнэйшье мэдэhээр энэ жэлдэ сагай уларил кукурузын ургасада тон таатай hайн байгаа гэхэ аргагүй. Зунай эхеэр бороо ехээр орожо, ургасыень буртаг үбhэн ехээр дарахаяа hанаа. Василий бүхэли 2 hара соо «Беларусь» тракторайнгаа жолоо табингүй шахуу буртаг үбhэнтэй тэмсэжэ, илаа. Илангаяа ургаса борнойлхо, зүрүүд хоорондохиинь элдүүрилхэ, минеральна үтэгжүүлгээр нэмэлтэ тэжээл оруулха хүдэлмэриие хуу хаhа саттань гансаараал хэжэ гараа юм. Үдэшэ, үглөөгүүр, үдэршье үнеэхил тракторайнь тариалан дээрээ хүдэлжэ байхые харахадаа, нютатай зон:

— Энэ Василий кукурузынгаа газар дээрэ хононо, үнжэнэ гээшэ гү? — гэлсэдэг hэн.

ИИГЭЖЭЛ оролдоhонойнь ашаар кукурузань нэгэшье буртаг үбhэгүй, үдхэн hайнаар ургаад, июлиин хахадай ехэ шанга халуундашье гандаагүй тэсэжэ гараа ха юм. Мүнөө ургаса хуряагдажа дүүрэхэеэ байна. Даб дээрэ тооложо үзэхэдэ, нүхэр Ринчиндоржиевай ургуулhан газарhаа га бүриин 240 центнер хүрэтэр кукурузын силос дарагдана. Ондоогоор хэлэбэл, тэрэмнай энэ жэлдэ гансаараа 200 үнеэдтэ бардам хүрэхэ силос бэлдэхэнь.

Тэрэшэлэн тус отделенидэ Улаан Бургааhата гэжэ газарта нүгөөдэ кукурузашан Сергей Рекунов мүн лэ га бүриhөө 210 центнер ургаса абаа.

Эдэ хүбүүдэйнтэа үнэн зүрхэнhөө оролдожо, хүсэ шадалаа гамнангүй ургуулhан кукурузые нэгэшье гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряажа, силос хэхын тула эндэхи трактористнар А. Татарников, Н. Рекунов, В. Андриевский, комбайнернууд А. Радионов, Н. Рекунов, жолоошод Г. Куприянов, Э. Бастуев, Г. Цыбиков, В. Уяндин, М. Матвеев, Г. Ключерев, И. Волков болон бусад баhал габшагай шангаар хүдэлнэ.

Зай, саашадаашье жэл бүри кукурузын элбэг баян ургаса абажа, үхэр малаа шэмэтэ тэжээлээр гүйсэд ханган, зон нүхэдэйнгөө баясхалан, магтаалда ходо хүртэжэ ябаарай гэжэ Василий Ринчиндоржиев болон эндэхи бусад кукурузашадые юрөөхэ дуран хүрэнэ.

М. НАМЖИЛОВ.

Хориин үйлэдбэриин управлени.

Хэжэнгын совхоз.

НОРМОЁО ҮЛҮҮЛЭГШЭДТЭ—НЭМЭЛТЭ ТҮЛӨӨhЭН

Байгша оной хабар, зунай үедэ манай нютагаар сагай уларилай бага зэргэ таарамжагүй байhан шэрэhээ тараанай ургасада зарим тэды хохидол үзүүлэгдээ hэн. Габэшье ороohо абаха талмаймнай бага бэшэ—4 мянга гаран гектар юм.

Тиимэhээ ургасаяа богонихон болзорто, гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряажа абаха, тараа худалдалгаар гүрэнтэсэ сүм тоосожо, абаhан уялгаяа дүүргэхэ гээшэ совхозой механизаторнуудай, тараашадай мүнөөдэрэй дайшалхы зорилго болонхой.

Совхознай тараа хуряалгадаа августын хахадhаа ороhон байгаа. Лафетнэ жатканууд табигдажа, хадалга эхилээ hэн. Түрүүшээр нэгэ бага мэгдэгдээ. Ушарынь гэбэл, олохон механизаторнууднай энэ түхэлэй жатка дээрэ хүдэлхэ дүй дүршэлгүйдэжэ, баалнуудынь жаткынтаа мүр дээрэ унагаажа орхиhан байха. Тэдэнэрээ булыень суглуулжа, хүршэ совхозойнгоо поли дээрэ абаашажа, дүй дүршэлтэйнь танилсуулжа, өөhэдынгөө алдуу эндүү усадхаха аргатай болоо бэлэйбди. Тиигэжэ түрүүшын 5 хоногто 718 гектар амжарлан хадагдажа, баал болгогдоо. Хоёрдохи табан хоногто 572 гектар хадагдаа.

Хуряалгын түрүүшын үдэрнүүдhээ совхозой механизаторнуудай дунда социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрбэ. Тараа хадалга дээрэ ажалай эрхим үльгэр жэшээ харуулжа, замай залуушадай тоодо лафетнэ жаткын машинистнууд М. К. Шелихов, В. Туманов, Б. Доржиев гэгшэд оролсоо. Нүхэр Шелиховэй оролдосото ажал онсо тэмдэглэмээр. Үни удаанай механизатораар ажаллажа, ехэхэн дүй дүршэлтэй болоhон энэ нүхэрнай хуряалгын түрүүшын үдэрhөө шалгарба. Механизаторнуудай социалис мүрысөөнэй түрүүшын табан хоногой дүн гаргахада (мүрысөөнэй дүн 5 хоног бүри гаргагдажа байдаг) коммунист Шелихов 175 гектар хадажа, түрүүшын hуури эзэлээ, дамжуулгын Улаан вымпел абаа бэлэй. Ажалайнь шанар хододоо hайн байдаг.

Механизаторнуудай бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллахадань материальна урмашуулга ехэ үүргэ дүүргэнэ. Энээн тушаа манай совхоздо нёдондо жэлhээ хойшо тусхай гурим тогтоогдоhон байна.

Тобшоор хэлэбэл, энэ гуримай ёhоор механизаторай түрүүшын 15 үдэртэ хэhэн хүдэлмэринь гурбан шата баримталагдажа түлэгдэнэ. Эхин шатадань — механизаторай үдэрэй нормын ёhоор хэхэ хүдэлмэринь ороно. Энээндэнь поясной 20 процентhээ ондоо ямаршье нэмэри түлөөhэн байхагүй. Хоёрдохи шатадань—механизаторнуудай нормоhоо гадуур 20 гектар хүрэтэр гэхэ гү, али 10 үдэртэ 200 гектар хүрэтэр хадаhан, баал суглуулан сохиhон, комбайнаар сэхэ хуряаhаниинь тоологдоно. Гурбадахи шатадань — механизаторнуудай үдэртөө 20 гектарhаа дээшэ гэхэ гү, али 10 үдэртэ 200 гектарhаа үлүүсэ хадаhаниинь, баал суглуулан сохиhониинь, комбайнаар сэхэ хадаhаниинь ороно. 2-дохи, 3-дахи шатадань ажалай түлөөhэн нилээд дээгүүр тогтоогдонхой.

Механизаторнуудай ажалай түлөөhэ иигэжэ тогтоохоодо үдэрэйнгөө нормо үлүүлэн дүүргэгшэд урмашуулагдана. Жэшээлхэдэ, манайда түрүүшын табан хоногой дүн гаргахада түрүүшүүл 70—85 түхэриг абаhан байна. 10 хоног дээрэ абажа харахада нүхэд Шелихов, Баранников, Туманов болон бусад 120—170-аад түхэриг олоhон байха. Совхознай механизаторнуудайнгаа ажалай түлөөhые 5—5 хоног бүри эрхэ бэшэ гаргаад, мүнгыень ажал дээрэнь абаашажа үгэнэ. Иигэжэ түлөөhыень саг сагтань үгэжэ байхада механизаторнуудшье урма зоригтойгоор ажаллана. Хэhэнээ мэдэжэ, олоhоноо абаад байхада тиимэ ха юм. Саашадаашье энэ гуримаа алдахагүйбди.

Материальна урмашуулгын хажуугаар механизаторнуудай дунда ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулгада совхозой дирекци, партийна комитет мүн лэ ехэхэн анхарал табина. Полевой стануудаарнай уряа лозунгнууд, уялга даабаринууднай бэшэгдэжэ үлгөөтэй. Ажалай дүн үдэр бүри согсологдожо, тусхай самбарта харуулагдадаг, түрүүшүүлдэ Улаан вымпел барюулагдадаг. Шанарай түлөө мүн лэ тэмсэгдэнэ.

Гэхэтэй хамта тараа хуряаха, гүрэндэ ороohо худалдаха хэрэгтэ манай совхоздо дутуу дунда зүйлнүүд үшөөл бии гэжэ мэдэрхэ хэрэгтэй.

Тараа хуряалгамнай шиидхэхы үедөө ороо. Совхозой коллектив ажал хүдэлмэридөө байhан дутагдалнуудаа усадхажа, ороohо тараа хуряалгаяа, гүрэндэ худалдалгаяа эмхитэйгээр дүүргэхын түлөө хүсэ шадалаа эдэ үдэрнүүдтэ улам элсүүлнэ.

Д. БАНЗАРГАШЕЕВ,
Исэнгын совхозой директор.

БАЯН УРГАСА АЛДАГДАХАГҮЙ

Энэ жэлэй хабарай тарилгые Түнхэнэй управлениин Саянай совхозой механизаторнууд эмхитэй hайнаар үнгэргөө, тариаланда аммиагтай уhан хэрэглэгдээ hэн. Мүн ургасын хойноhоо харууhалга hайнаар эмхидхэгдэhэн байгаа. Тэрэнэй ашаар совхозой полинууд дээрэ ороohо тараанай, горохой hайн ургаса гараhан.

Хэдэн үдэрэй туршада хура бороотой байhанаа hүүлэй үдэрнүүдтэ наратай үдэрнүүд тогтобо. Ажахымнай тараашад сэлмэг үдэрнүүдтэ эмхитэй hайнаар ажаллажа, хуряалгаяа түргөөр, гээлтэ хоролтогүйгөөр үнгэргэхын түлөө оролдожо байнхай. Мүнөө 1000 шахуу гектар ороohо тараан амяарлан хадагдажа, баал болгогдоод, 400 гаран гектарай тараан сэхэ хадагдаад байна. Тиихэдэ 300-гаад гектарай тараан суглуулагдан сохигдожо, 4500 гаран центнер тараан абтаа. Совхозой зарим полинууд дээрэhээ гектарай 10—12 центнер тараан абтана. Мүн горохойшье hайн ургаса хуряагдажа байна.

Совхозой тараашад ургасынгаа дээжэhээ гүрэндөө худалдажа эхилээ. Сентябриин 2-ой мэдээгээр гүрэнэй амбаарта 4000 центнер тараан тушаагдаа.

Механизаторнуудай дунда дэлгэрhэн социалис мүрысөөндэ 1-дэхи отделениин нэгэдэхи бригадынхид түрүүлжэ ябана. Энэ бригадынхид Эхэ орондоо 2600 центнер тараа худалдажа, түсэбөө 81 процентдэ хүргөө.

Хуряалгын хүдэлмэридэ комбайнернууд Дамдин Эрдынеев, Владимир Базаров гэгшэд шалгарна. Нүхэр Эрдынеев «СК-3» комбайнаар тараа сэхэ хададаг, баалнуудые суглуулан сохидог юм. Тиихэ зуураа, халаанайнгаа даабари үдэр бүри үлүүлэн, hайн шанартайгаар дүүргэдэг. Зарим үдэрнүүдтэ 20 гектарай тараа суглуулан сохино. Комбайнер В. Базаров мүн лэ hайнаар ажалладаг.

Шэнэ ургасын тараа полиhоо тоогто, тооhоо гүрэнэй бэлэдхэлэй пунктда зөөхэ хүдэлмэридэ автомашинын жолоошон Валентин Щукин бултанай дундаhаа шалгарна.

П. ШОБОНОВ,
совхозой бухгалтерай орлогшо.

hҮ hААЛГАЯА ЗААШЬЕ ДООШОЛУУЛХАГҮЙ

Дээрэ толилогдоhон мэдээнэй ёhоор республикын колхоз, совхозууд гүрэндэ hү худалдаха, тушааха юhэн hарын түсэб 89 процент дүүргэбэ. Августын 3-дахи декадада республикамнай hү тушааха 9 hарынгаа түсэбэй 6 процентые дүүргээ. Хэрбээ энэ ёhоороо ажаллаад байбал, республикамнай сентябриин түрүүшын хоёр декада соо 9 hарынгаа түсэб дүүргэхэ гүйсэд аргатай. Тиигээ hаа, сентябриин 3-дахи декадада 4-дэхи кварталай түсэбөөр хүдэлхэ арга олгогдоно.

Яруунын үйлэдбэриин управлениин колхоз, совхозууд hү худалдаха 9 hарын түсэб 97 процент дүүргэжэ, республика дотороо түрүүлжэ ябана. Эндэхи колхоз, совхозуудай hаалишад августын 3-дахи декадада 9 hарынгаа түсэбэй 6 процент hү тушаагаа. Сентябрь hарада иимэл хэмжээтэйгээр ажаллабал, яруунынхид сентябриин 5—6-да юhэн hарынгаа түсэб гүйсэд дүүргэхэ аргатай. Энэ управлениин Иисэнгын совхоз юhэн hарынгаа түсэб бултанhаа урид дүүргээд, мүнөө 4-дэхи кварталай түсэбөөр ажаллажа байна.

Республикын колхоз, совхозуудта гүрэндэ hү худалдаха 9 hарын түсэбэй дүүргэлтэ тухай

1964 оной сентябриин 1-нэй мэдээн

(Түсэбэй дүүргэлтэ процентээр):

Үйлэдбэриин управленинүүд	Юhэн hарын түсэбэй дүүргэлтэ	Августын түсэбэй дүүргэлтэ
Баргажанай	93	91
Зэдын	89	98
Яруунын	97	105
Кабанскын	90	107
Хяагтын	82	85
Мухар-Шэбэрэй	86	87
Түнхэнэй	89	112
Улаан-Үдын	87	91
Хориин	94	94

Хэрбээ сентябриин эхеэр августын hүүлшын декадын хэмжээгээр худэлмэрилээд байбал, Хориин, Баргажанай управленинүүдэй колхоз болон совхозууд 9 hарынгаа түсэб сентябриин 10 болотор дүүргэхэ аргатай.

Түнхэнэй, Кабанскын, Яруунын управленинүүдэй ажахынууд август hарада hү худалдаха графигаа 112—105 процент дүүргэбэ. Бусад управленинүүд августын график дүүргэжэ шадаагүй. Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй ажахынуудай hаалишад августынгаа түсэб оройдоо 85—87 процент дүүргэжэ, бүхы республикаяа гэдэргэнь татажа ябанад.

hүүлэй үедэ олон ажахынуудта hү hаалга, тэрэниие гүрэндэ худалдалгын нилээд дооШолжо байhан баримтанууд дайралдана. Жэшээлхэдэ, августын hүүлшын декадада Баргажанай управлениин ажахынууд 12 процент, Зэдын – 9, Хяагтын управлениин ажахынууд 7 процент hү августын 2-дохи декадаhаа бага тушаагаа. Хяагтын управлениин колхоз, совхозуудай hаалишад хэды hайн арга боломжонуудтай аад, ахир муугаар ажаллана. Тэдэнэр августын hүүлшын декадада Кабанскын hаалишадhаа 19 килограмм, Яруунын hаалишадhаа 2 килограмм hү үнеэн бүриhөө бага haaгаа. Хяагтын ажахынууд үүлтэр hайнтай үнеэдээршье олон, тэндэ адууhа малай бэлшээриншье hайн, мүн кукурузашье баянаар ургадаг ха юм. Теэд эдэ арга боломжонуудаа гүйсэд hайнаар хэрэглэжэ шаданагүй.

Улаан-Үдын управлениин Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз hү худалдаха 9 hарын түсэб оройдоол 75 процент дүүргэжэ, бултанhаа гээгдэжэ ябана. Хэрбээ энэ ёhоороол ажаллаад байбал, эндэхи hаалишад гурбан кварталайнгаа түсэб дүүргэжэ шадахагүй болоод байна.

Гүрэндэ hү худалдаха, тушааха 9 hарын түсэбэй дүүргэлтые шиидхэхэ hара сентябрь гараба. Хэрбээ энэ hарада бүхы арга боломжонуудаа гүйсэд hайнаар хэрэглэн ажаллажа шадабал, республикын колхоз, совхозууд гурбан кварталайнгаа түсэб амжалтатайгаар дүүргэхэ аргатай.

hү hаалга имагтал hаалишад, мал адуулагшадай ажалhаа гүйсэд дулдыдаха гээшэ. Тиимэhээ сентябрь hарада hаамхай үнеэдээ тараанай хуряагдаhан поли, хэнээ ногоотой сабшалан дээрэ бэлшээхэ шухала. Тэрэнэй хажуугаар үнеэдтэ тараа талханай зүйл, силос үгэжэ эдэхалха хэрэгтэй. Тиимэ хүдэлмэриин зүбөөр эмхидхэгдээ hаа, сентябрьда зунай hаранууднаа бага бэшэ hүн абтаха зэргэтэй.

Мүн томо болоhон тугалнуудта hү гаргашалга багадхажа, искусственна hү үйлэдбэрилгые эмхидхэхэ хэрэгтэй. Тиигээ hаа, үнеэдhээ hаагдаhан hүн бүхыдөө шахуу гүрэндэ тушаагдаха ха юм.

СССР-эй ОБОРОНЫН МИНИСТРЭЙ
П Р И К А З

1964 оной сентябриин 3 № 196 *Москва хото*

АЛБА ХЭХЭ БОЛЗОРОО ДҮҮРГЭhЭН СЭРЭГШЭДЫЕ СССР-эй ЗЭБСЭГТЭ ХҮСЭНҮҮДhЭЭ ТАБИХА ТУХАЙ, СЭРЭГЭЙ БОДОТО АЛБАНДА ЭЭЛЖЭЭТЭ ТАТАЛГА ХЭХЭ ТУХАЙ

Бүгэдэнитын сэрэгэй уялгата албан тухай хуулитай зохёолдуулан, **захирхамни:**

1. Сэрэгэй бодото алба хэхэ хуулита болзороо дүүргэhэн солдадууд, матросууд, сержантнууд ба старшинануудые Совет Армиин, Далайн-Сэрэгэй Флодуудай, погранична ба дотоодын сэрэгүүдэй зэргэhээ запаста табиха.

2. Энэ Приказай нэгэдэхи пункт соо дурдагдаhан сэрэгэй албатанай табигдаhантай дашарамдуулан, 1945 ондо гүрэhэн, таталгаhаа хүнгэлэгдэхэ, хойшолуулагдаха зэргэгүй гражданинуудые, тэрэшэлэн таталгаhаа хойшолуулагдаhан болзорнуудайнь дүүрэhэн, сасуутанайнь сэрэгэй бодото алба хэжэ байhан гражданинуудые Совет Армида, Далайн-Сэрэгэй Флодто, погранична ба дотоодын сэрэгүүдтэ бодото алба хэхээр татаха.

3. Тус Приказые бүхы ротонууд, батарейнүүд, эскадрильнуудта, корабльнууд дээрэ соносхохо.

СССР-эй Оборонын министр,
Советскэ Союзай маршал Р. МАЛИНОВСКИЙ.

Советскэ партийно-правительственна делегаци Чехословакида айлшалhаар

ПРАГА, сентябриин 3. ТАСС-ай корреспондентнэр М. Никиточкин, И. Масленников иигэжэ дамжуулна:

КПСС-эй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущев түрүүтэй Советскэ партийно-правительственна делегаци тушаа халуун

Хүдэлмэришэнэй алдар солын райондо

талархалай тэмдэг болгон, hайндэрэйнхеэр гоёогдон шэмэглэгдэhэн Прагын гудамжануудта «Советскэ Союзтай хэтэ мүнхэдөө хамта ябахабди» гэhэн лозунг мүнөөдэр дахинаа зэдэлбэ. Хүдэлмэришэдэй алдар солын, революционно ёhо заншалай район болоhон Инонцида Совет ороной түлөөлэгшэдэй ерэхэдэнь, ниислэл хотын ажалшад нэрьемэ шангаар альга ташан, тэрэ уряа үгэнүүдээ дабтан дурдабад.

Нүхэр Н. С. Хрущев, Антонин Новотный, Советскэ делегациин гэшүүд, Чехословакиин хүтэлбэрилэгшэд энэ үглөөгүүр Ян Швермын нэрэмжэтэ машина бүтээдэг заводуудта ошоо.

Эдэ заводуудай коллектив хоёрдохи жэлээ КПЧ-гэй XII съездын нэрэмжэтэ предприятиин хүндэтэ нэрэ зэргэтэй байна. Хүндэтэ айлшад заводуудай цехүүд соогуур ябажа хараба. Н. С. Хрущев, Советскэ делегациин гэшүүд айлшалгынгаа түгэсхэлдэ предприятиин хүдэлмэришэдтэй, инженернүүдтэй хани ёhоор хөөрэлдөө.

ХАНИ ХАЛУУН АМАРШАЛГАНУУД

ССР Союзай Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущев, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. И. Микоян Афганистанай хойто районуудые тэрэнэй ниислэл хото — Кабултай холбожо Гиндукуш уула дээгүүр баригдаhан автомобильна харгы барилгын дүүрэhэнтэй дашарамдуулан, Афганистанай король Мухаммед Захир шахта Советскэ правительствын, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй үмэнэhөө, өөhэдынгөө зүгhөө хани халуун амаршалгануудые хүргэбэ. Афган болон совет хүдэлмэришэд, мэргэжэлтэд хамтадаа хада уулын хэсүү бэрхэтэй байдалда энэ харгы барихадаа, ажалай баатаршалга гаргаа гэжэ амаршалгын телеграмма соо тэмдэглэгдэнэ. Гиндукуш дээгүүр баригдаhан шэнэ харгы хадаа хүршэ хоёр ороной — СССР болон Афганистанай аха дүү арадуудай үрэтэ хани харилсаанай hүр hүлдэ мүн.

(ТАСС).

ПАРТИЙНА БҮЛЭГҮҮД—ТАРЯАЛАН ДЭЭРЭ

БАЯН ДЭЛГЭР ургасаар хэн баясахагүйб даа. Илангаяа манай Бэшүүрэй совхозой ажалшад ехэ һайн ургаса мүнөө жэлдэ ургуулаа: сортовой участогуудһаа гектарай адагынь 24—26 центнер, бусад газарһаа—дунда зэргээр 12—15 центнер ургаса абтана. Таряашадайнгаа имэ амжалтаар баясангүй, омогорхонгүй яалайб!

Тиибэшье амбаарта ороһон лэ таряан баялиг болодог гэжэ бидэнэр һайса мэдэнэбди. Тиимэһээ ургуулһан таряагаа гээлтэ хоролтогүйгөөр, богонихон болзор соо дууһыень суглуулжа абаха гээшэ манай эгээл харюусалгатай зорилго болонхой. Партийна организациин, бүхы коммунистнуудаймнай хэшээл оролдолго эгээл энээндэ зорюулагдана.

Бэлэдхэлэй бүхы хүдэлмэри хуряалгын урда тээ манай партийна, профсоюзай организацинууд, совхозой дирекци үнгэргөө, тиимэһээ хамаг ажалнай эмхитэйгээр ябаха гэжэ һанаһан байгаабди. Теэд эмхидхэлэй талаар ехэ дутагдалнуудые хуряалгын түрүүшын үдэрнүүд элирүүлээ гээшэ. Хамаг юумые бүгэдыень уридшалан хараалхын аргагүй дээрэһээ эдэ бүгэдэ гараа гэбэл: хуряалгын бүхы техникэ нэгэ жэгдээр поли дээрэ гаража шадаагүй, гараһан комбайнуудай олонхинь эбдэржэ, урагшаа ябаагүй. Мүн техническэ харууһалгын, комбайнуудһаа ороохо зөөхэ талаарнше дутагдалнууд гараа.

Эдэ бүгэдые ябууд усадхажа, хараалһан графигайнгаа ёһоор хүдэлхэ хэрэгтэ манай партийна бүлэгүүд, политэмхидхэлшэд сэгнэшэгүй ехэ туһа хүргөө. Тэдэнэр гараһан дутагдалнуудые миин хараад лэ һууха аргагүй байгаа, харин тэрэ дары зайсуулхын тула зохихо хэмжээнүүдые абажа эхилээ һэн. Партийна бүлэгүүдэй коммунистнууд ажалай талаар дүршэлтэй болоһон хүнүүд. Имэ бэрхэшээлнүүдтэй нэгэнтэ бэшэ ушарһан, дабажа гараһан дадалтай юм.

Нэгэ жэшээ дурдая. Совхозой 3-дахи отделени. Эндэ эгээн түрүүн хадалга эхилээ, тиин хуряалгын дутагдалнуудшье гаража эхилээ һэн. Эдэ дутагдалнуудые партгрупоорг П. Слепнёв, политэмхидхэгшэ Терентий Слепнёв совхозой агрономууд болон инженернүүдтэй нэгэ—хоёр үдэрэй туршада усадхажа шадаа. Энээнэйнь ашаар эндэхи бүхы комбайнууд, жатканууд дүүрэн хүсөөрөө хүдэлжэ, хуряалгын ябасые эрид түргэдүүлһэн юм. Мүн механизаторнуудай ажалые һайнаар эмхидхээ. Тиигэжэ бэрхэшээлнүүдые дабахын түлөө тэмсэлдэ тэдэнэр эмхидхэхы шадабаряа, хүнүүдые элсүүлхэ шадабаряа харуулһан байна.

Гэбэл хуряалгын түрүүшын үдэрнүүдтэ энэ отделенидэ 2 комбайн поли дээрээ гаража шадахагүй байба. Ходовой ремень болон бусад зарим частьнуудынь үгы байгаа. Тэдээниень совхозой складташье, «Сельхозтехникын» отделенидэшье олохын аргагүй һэн. Тиимэһээ партгруппорг Слепнёв хэзээ нэгэтэ техникэтэй холбоотой байһан хүнүүдтэ хандахадань, тэдэнэрынь тэрээндэ саг соонь туһалаа бэлэй. Дуталдаһан частьнууд олдожо, комбайнууд таряа хадажа эхилээ һэн. Энэ ушар жэжэ юумэн гү? Үгы, жэжэ бэшэ. Хуряалгын имэ халуун хаһада хоёр комбайнай хахад үдэршье зогсоо гээшэ һаань, хэдэн арбаад гектар таряан хуряагдангүй хэбтэхэ байгаа. Тиигэжэ хуряалгын болзорой унжагайрханьшье магадгүй һэн. Харин партгруппоргын һүбэлгэн бэрхэ байһан дээрэһээ имэ юумэн тохёолдоогүй.

Үшөө нэгэ жэшээ харуулая. Хуряалгын хурдан түргэнөөр ябажа эхилхэдэ, поли дээрээ ороохо таряан адхаржа, автомашинанууд комбайнуудай хойноһоо ябажа, ороохыень шэрэжэ үрдихэгүй аюул гараа. Тиихэдэ автомашинанууд совхоздо үсөөн. Имэ ушарай гараад байхада, ямар хэмжээ абалтайб? Энэ асуудалые коммунистнууд Н. Слепнёв, Т. Слепнёв дахинаа тон зүбөөр шиидхэжэ шадаа һэн. Тэрэ үедэшье, мүн мүнөөшье шофёрнуудтай суг хамта трактористнууд түхэреэн сүүдхын хүдэлмэридэ хабаадуулагдаа. Тиихэдэ автомашинанууд болон тракторнуудай ябасын имэ маршрут зохёогдоһон байгаа: кукурузын поли—силос хэдэг яама—комбайн—тоог—кукурузын поли. Транспортын зэбсэгүүд иигээд хүдэлхэдөө, ажалайнгаа бүтээсэ хэдэ дахин дээшэлүүлһэн юм.

Саашань хэлэхэдэ, ороохо таряае гээлтэ хоролтоһоо, хулгайһаа хамгаалха асуудалые шиидхэхэ ёһотой байгаабди. Уданшьегүй коммунистнуудһаа һайн дурадхал дахинаа ороо һэн: комбайнернууд тусхай квитанцитай болоо бэлэй. Автомашинын ерээд, комбайнай бункерай ороохо ашахадань, комбайнер энээниень үнэмшэлһэн квитанци шофёрто үгэнэ. Шофёр энэ ороохыень тоог дээрэ байһан шэгнүүршэндэ тушаажа, хэды шэнээн ороохон абтааб, хэн тушаагааб, хэн абааб гэһэн гар табилгатайгаар квитанциингаа нэгэ экземплярые шэгнүүршэндэ үгэнэ, нүгөөдыень өөртөө үлөөнэ. Иигэжэ энэ квитанциин копинууд комбайнерта, шофёрто ба шэгнүүршэндэ үлэнэ. Хүдэлмэриин үдэрэй дүүрэһэн хойно эдэ квитанцинууд шалгагдажа үзэгдэдэг. Энээн дээрэһээ харахада, нэгэшье центнер ороохоной хажуу тээшээ ошохогүйнь ойлгосотой болоно бэшэ гү?

Теэд партийна бүлэгүүдэй анхарал гансал энээндэ хандуулагдадаг бэшэ юм. Тэдэнэр политэмхидхэлшэд болон агитаторнуудтай суг хамта бүхы полевой стануудые оролдосотойгоор шэмэглэн гоёогоо. Харуулһан ойлгуулха агитаци, хүдэлмэришэн бүхэнэй үдэр үдэрэй ажалай бүтээсые харуулһан самбар, социалис уялганууд, «Дайшалхы хуудаһанууд» гэхэ мэтэ полевой стан бүхэндэ бии. Тиихэдэ политэмхидхэлшэд, агитаторнууд социалис мүрысөөнэй дүнгүүдые үдэр бүри гаргажа, бүгэдын анхаралда табидаг, «Сахилгаан дохёо» ба «Халаахайнуудые» гаргадаг. Ажалай һүүлээр ямар нэгэн забһарай гарахадань, газетэ, журналнуудай һонинуудые заалһаа дуулгадаг, улаан вымпел саг соонь барюулха, түрүү агрегадай улаан одониие бэшэхэ гэхэ мэтэ урмашуулгын хэмжээнүүд бэелүүлэгдэжэл байдаг. Тэдэнэр хуряалгын түрүүшүүл тухайшье хөөрэжэ үгэхэеэ мартадаггүй. Хэрэгтэй болоо һаань, тэдэнэр энэ түрүү арга хайшан гээд хэрэглэгдэдэг юм гээд харуулаад үгэхэ сагаа олодог.

Нэгэ имэ ушар тухай хэлэхэ хэрэгтэй байна. Хуряалгын эхилхэдэ зарим комбайнернууд бүлэг бүлэгөөрөө хүдэлхэ дурагүй, мүн амяарлан хуряахаяашье маргадаг байһан. Энээниень саг соонь буруушаажа, ажалай энэ түрүү арга дүрэ хадаа манай совхозой эрхэ байдалда хуряалгын хүдэлмэриие түргөөр, шанартайгаар ябуулха нэгэн шухала юумэн гэжэ ойлгуулха хэрэгтэй байгаа. Ойлгууламжын энэ хүдэлмэриие манай бүхы коммунистнууд, агитаторнууд амжалтатайгаар ябуулаа һэн. Харин тиихэдэ манай эрхим комбайнернуудкоммунистнууд Н. Шваров, П. Слепнев, Т. Ткачев болон бусад хуряалгын энэ арга дүрын бүлюу һайниие ажал хэрэгээрээ гэршэлжэ шадаа. Мүнөө тэдэнэр хуряаһан талмайнгаа талааршье, сохиһон ороохонойнгоо талааршье совхоз соогоо түрүү һуури эзэлнэ. Иигэжэ бүлэг бүлэгөөрөө хүдэлхэ, мүн амяарлан хуряаха арга дүрэ манайда үргэнөөр нэбтэрээ бэлэй.

Тэрэшэлэн партийна бүлэгүү[illegible] механизаторнуудай ажаһуудала[illegible] соёл культурын эрилтэнүүдь[illegible] дүүргэхэ талаар ехэ оролдол[illegible] гаргаа. Полевой станууд дээгүү[illegible] ниитын эдеэ хоол һайнаар эмхи[illegible] хэгдээ, тэндэнь медицинскэ хүдэл[illegible] мэрилэгшэд, автолавка ходо ер[illegible] жэ байдаг, Шэбэртын һургуулии[illegible] һурагшад, Мухар-Шэбэрэй боло[illegible] Вэшүүрэй Культурын байшангуу[illegible] дай агитбригаданууд механизато[illegible] нуудай айлшад хододоо болодог.

Мүнөө манай совхоздо хуряалгы[illegible] хүдэлмэри үргэнөөр ябажа байна[illegible] Хуряалгын хүдэлмэридэ бороо хү[illegible] рын ходо һаад хэжэ байгааш[illegible] һаань, механизаторнууд энэ бэ[illegible] хэшээлые дабажа, таряа хуряалгы[illegible] саг соонь дүүргэхээр шиидэнхэ[illegible] Механизаторнуудай энэ харюуса[illegible] гатай хүдэлмэридэ манай совхоз[illegible] байгуулагдаһан партийна таба[illegible] бүлэгүүд, 15 агитаторнууд туһал[illegible] на.

70 мянган центнер! Имэ ех[illegible] ороохо гүрэндэ тушааха уялгата[illegible] бди. Энэ уялгаа дүүргэхын ту[illegible] нилээд ехэ хүсэлэл оролдолго гар[illegible] гаха шухала. Манай коммунист[illegible] нууд, механизаторнууд энэ даа[illegible] габариие дүүргэхын тула шанг[illegible] тэмсэл дэлгэрүүлнэ. Уялга заата[illegible] гүй дүүргэгдэхэл байха.

Д. ЦЫДЕНЖАПОВ,
Бэшүүрэй совхозой парткомой секретарь.

Партийно-гүрэнэй хиналтын комитедтэ

ШАЛТАГ БЭДЭРЬЭЭР ШАЛБААГТА ҺУУШАБА

⊙ Зэдын «Коммунизм» колхоздо жэл хахад соо 8,6 мянган мал гарзада ороо. ⊙ Эхэ малай һубайрһанһаа 8,7 мянган тугал, хурьгад энэ үе соо дутуу абтаа. ⊙ Үнеэдые искусственна аргаар үрэжүүлдэг бүхы 3 пунктнь мүнөө хаагдашанхай, хонидые үрэжүүлхэ 26 пунктын орондо 16 пункт хүдэлөө нэрэтэй. ⊙ Малаа тэжээлээр хүсэд хангаха хэмжээн абтанагүй, илангаяа кукуруза тоогдоногүй. ⊙ Колхозой хүтэлбэрнлэгшэд, мэргэжэлтэд шалтаг урдаа барижа һууһаар ажахыгаа гээгдэлдэ оруулаа.

Имэ мэдээсэл КПСС-эй обкомой, республикын Министрнүүдэй Соведэй партийно-гүрэнэй хиналтын комитедтэ орожо, тэрэниие шалгахаяа комитедэй штатнабэшэ инспектор, зоотехник И. А. Михайлов эльгээгдэһэн. 1964 оной августын 31-дэ шалгалтын дүн комитедэй заседани дээрэ хараг-дажа, колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Мурхонов, зоотехник нүхэр Цыренов, ветеринарна врач нүхэр Будажапов гэгшэд мал ажалаа муугаар хүтэлбэрилжэ, колхоздоо айхабтар ехэ хохидол оруулжа байһанайнгаа түлөө харюусаба.

И. А. Михайлов: Үнгэрэгшэ жэлдэ энэ колхоздо 100 эхэ малһаа 60,1 тугал, 67,6 хурьган түлжүүлэгдээ. Байгша оной 7 һарада 100 эхэ малһаа 41 тугал, 56 хурьган томо болгогдоо. Жэл 7 һарын туршада 515 үхэр, тугал, 7858 хони, хурьгад, 432 гахай, поршоонхо үхэһэн байна.

Энэ юун дээрэһээ болоноб гэхэдэ, колхозой хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд үнеэдые, хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ хэрэгтэ анхарал багаар табина. Имэл хадаа байгша ондо 990 үнеэдэйнгээ, эмэ хашарагуудайнгаа оройдоо 174-ыень искусственна аргаар үрэжүүлһэн. Тиин аяар 439 үнеэд, хашарагууд бухада зүндөө ороһон тоотой. Тэдэнэй хээлитэй болоһыень лаблахын аргагүй. Юуб гэхэдэ, нёдондо бухануудые һүрэгтэ һула табижа, 262 хашараг үрэжүүлэгдээ гэжэ тоолоһониинь, тэдэнэйнь миил 95-ниинь тугаллаһан, бэшэниинь һубайршоо ха юм. Юрэдөө эндэ үнеэдэй үрэжүүлэгдэһэнэй нарин тоо бүридхэл байхагүй. Һүрэгтэ һула табигдаһан буха бүридэ олон ушарта 100 гаран үнеэд, бэдэрдэг хусада— 100 хонин хүртэнэ. Зүгөөр буха, хусануудынь туранхай. Үнеэдые искусственна аргаар үрэжүүлхэ бүхы гурбан пунктнь хаагданхай, хони үрэжүүлхэ 26 пунктын миил 16-ниинь ажаллажа захалаа. Тусхай курс гараһан мэргэжэлтэй техник-үрэжүүлэгшэд байхагүй.

Хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ бүхы эрилтэнүүд сахигданагүй. 700-гаад хонитой отара бишыхан хорёо соо хаагдажа, тэндэнь 2—3 бэдэрдэг хуса табигдана, олон ушарта тэдэниинь хүггүй. Имэ байдалда ототой хонидые хүсэд олохонь бэрхэтэй. Үрэжүүлэгдэһэн хонидынь тэмдэглэгдэнэшьегүй.

Эдэ бүгэдын эсэстэ тус колхоз мяха абалгаяа жэлһээ жэлдэ доошонь оруулна, энэ жэлдэ малай тоо толгой олошоруулха түсэбөө дүүргэжэ шадахаа болинхой. Тиигэжэ энэ колхоз гээгдэнги ажахынуудай тоодо оробо.

Колхозой түрүүлэгшэ **Б. Л. Мурхонов** партийно-гүрэнэй хиналтын комитедэй заседани дээрэ имэ бирагүй байдалай түлөө харюусаха зуураа, элдэб олон шалтагаануудые тооложо оробо.

—Колхоздо сабшалан бага, уһалагдадаг газар байхагүй. Нёдондо ехэ ган гасуур боложо, тон бага үбһэн, силос, зелёнко абтаһан. Колхоздо ажал хэхэ хүнүүд үсөөн,—гэжэ байжа олон табые тоолобо.

Малаа һубайруулхагүй, үхэл гарзада оруулхагүйн тула ямар хэмжээ абанабта гэжэ асуухада, муугаар хүдэлдэг 6 хонишон һэлгэгдээ, энэ жэлдэ нёдондонойхиһоо нилээд ехэ үбһэн, силос, зелёнко бэлдэгдэхэ байна гэжэ хэлэхэһээ ондоо юумэ баримталха аргагүй байба.

Нүхэр Мурхоновой үгэһөө ойлгоходо, тус колхоз адуу мал саашадань олошоруулха аргагүй, малай үхэл гарзада орохо, һубайрхань заатагүй гэһэншүү. Энэнь заседани дээрэ шүүмжэлэгдээ.

Үбһэ тэжээл ехээр бэлэдхэжэ абахын тула юу хэнэбтэ, кукурузын баян ургаса хуряаха талаар ямар хэмжээнүүд бэелүүлэгдэнэб гэһэн асуудалда харюусахадаа, нүхэр Мурхонов үг маг гээд, өөдэтэй юумэ хэлээгүй. Юуб гэхэдэ, энэ колхоз газар таряалан, сабшалан үтэгжүүлхэ, уһалха хэрэгтэ орой анхардаггүй, жэлһээ жэлдэ кукурузын поли дээрэ наг шэбхэ зөөдэггүй байха юм. Бури нёдондо обоолһон шэбхэнь мүнөө хүрэтэр полидо зөөгдөөгүй үлэшоо ха юм.

Колхозой 2-дохи отделениин зоотехник нүхэр **Цыренов** адуу малай олоороо һубайржа, үхэл гарзада орожо байһанай гол шалтагаание дурдаагүй, миил колхоздо буханууд үсөөн, хусын үрэ саг соогоо асарагданагүй, хонишод олоороо һэлгэлдэнэ гэһэн шалтагаануудые баримталба. Теэд энэ зоотехнигэй ажаһуудаг һаалиин фермэ дээрэ искусственна үрэжүүлгын пункт хаагданхай, нэгэ буха һүрэгтэ һула табигданхай.

Малай үүлтэр һайжаруулха талаар ямар хүдэлмэри ябуулнат гэжэ асуухада, тэрэнэй хэлэхэ юумэн олдоогүй.

Колхозой главна ветеринарна врач нүхэр **Будажапов** баһал энэ тэрэ шалтагаануудые дурдаад, саашадаа адууһа мал һубайруулхагүй, үхэл гарзада оруулхагүйн тула ямар хэмжээнүүдые хараалжа, бэелүүлжэ байһан тухайгаа хэлэхэ юумэнь байбагүй. Миил 1970 он хүрэтэр бруцеллез үгы хэхэ хэмжээнүүдые хараалһанаа дурдаад лэ үнгэршоо.

Комитедэй гэшүүд имэ тобшолол хэбэ: 1. Колхозой правлени (түрүүлэгшэ нүхэр Мурхонов) КПСС-эй ЦК-гай февралиин Пленумэй шиидхэбэри тон хангалтагүйгөөр бэелүүлнэ. Ажахыдаа айхабтар ехэ арга боломжотой аад, мал ажалай продуктнуудые тон багаар абана, илангаяа энэ жэлдэ һү, мяха, нооһо абалгаяа урда жэлнүүдэйхиһээ нилээд доошонь оруулаа. Тиигэбэшье колхозой правлени, зооветеринарна мэргэжэлтэд эдэ бүгэдэһөө ёһотой тобшолол хээгүй, энэ жэлдэ мал үдхэхэ хэрэгтээ харюусалгагүйгөөр хандаһан зангаараа. Мүнөө хонидой үрэжүүлгэ хангалтагүйгөөр эмхидхэгдэнэ: искусственна үрэжүүлгын пунктнууд һайса түхеэрэгдээгүй, бэдэрдэг хусанууд туранхай. Заримдаа отарын хонид 2—3 үдэр үрэжүүлэгдэнгүй үнгэршэнэ. Колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Мурхонов отделенинүүдые эрхилэгшэдтэ, зооветмэргэжэлтэдтэ шанга эрилтэ табинагүй, тэдэнэй муу ажалтай эбсэшэнхэй.

2. Артелиин правлени ниитын малда хүсэд хүрэхэ тэжээл бэлэдхэхэ гэжэ оролдоногүй, тиимэһээ поли, сабшалангай ургаса тон бага, тэндэ наг шэбхэ гаргагданагүй тооной. Кукуруза багаар таригдана.

3. Энэ колхозой үйлэдбэридэ бии байгаа горитой дутагдалнуудые Зэдын үйлэдбэриин управлениин хүтэлбэрилэгшэд мэдэжэ байбашье, артелиин правленидэ, тэрэнэй түрүүлэгшэ нүхэр Мурхоновто зохихо эрилтэ табинагүй, мал ажалаа саашадань амжалтатайгаар хүгжөөхэдэнь бодото туһаламжа хүргэнэгүй.

Зүбшэн хэлсэгдэһэнэй һүүлээр нүхэр Мурхонов мал ажал эрхилэлгэдээ бии байһан дутагдалнуудаа мэдэржэ, үнеэдэй, хонидой искусственна үрэжүүлгэ эрид һайжаруулха, ниитын малда тэжээл элбэгээр бэлэдхэдэг болохын тула таряалан, сабшалангаа наг шэбхээр үтэгжүүлхэ, бии байһан шэбхэеэ хүсэд хэрэглэхэбди гэжэ үгэеэ үгөө.

КПСС-эй обкомой, республикын Министрнүүдэй Соведэй партийно-гүрэнэй хиналтын комитет нүхэр Мурхоновой алдуугаа ойлгоһыень хараада абажа, тэрээндэ шанга выговор соносхоо. Хэрбээ мал үсхэбэрилхэ хэрэгээ саашадаа эрид һайжаруулаагүй һаань, бури шанга зэмэ амсуулагдаха гэжэ тэрээндэ һануулагдаба. Зооветеринарна хүдэлмэри хангалтагүйгөөр ябуулһанай, эхэ малые искусственна аргаар үрэжүүлхэ хэрэг мууса эмхидхэһэнэй, олон мал үхэл гарзада оруулһанайнь түлөө колхозой главна ветеринарна врач нүхэр Будажапов, 2-дохи отделениин зоотехник нүхэр Цыренов гэгшэдтэ мүн лэ шанга выговор соносхогдоо.

Ажал эрдэм хоёрой ашата холбоон

«Караваево» гэжэ Костромской хүдөө ажахын институт орон доторoo түрүүшүүлэй нэгэн болоҗо, городһоо хүдөө гараһан байна. «Караваево» совхозой үндэһэ һуури дээрэ байгуулагдаһан һуралсалай городогой түрүүшын ээлжээн намартаа ашаглалгада үгтэхэ юм. Главна корпус соонь институдай бүхы факультедүүд оронхой, мүн 1200 студентын байха гурбан хамтын байра, профессорнүүд-багшанарай хэдэн байрын гэрнүүд энэ корпус соонь бии. Столово, хүүгэдэй саад, поликлиннкэ, магазинууд хүдэлдэг. Институт бүхы дээрээ 52 байшан болон түхеэрэлгэнүүдһээ бүридэхэ байна. Саашадаа Культурын байшан, дунда һургуули, стадион, уһанда тамарха бассейн гэхэ мэтэ баригдахаар хараалагданхай. «Караваево», «Заволжское» гэжэ тусхай мэргэжэлдэ ороһон ашаг ехэтэй һуралсалай ажахынуудта дүршэл ехэтэй хүтэлбэрилэгшэд, хүдөө ажахын үйлэдбэрниин мастернууд, тэрэ тоодо Социалис Ажалай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн 23 хүн хүдэлнэ. Ажал зүбөөр эмхидхэхэ, хүдөө ажахын ургамалнуудые тариха, мал ажал хүгжөөхэ түрүү аргануудые яажа хэрэглэхэ дүршэлдэ тэдэнэй хүтэлбэреэр студентнүүд һурадаг байха юм. Зураг дээрэ: (дээдэ таладань) хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат, доцент, Социалис Ажалай Герой К. В. Петрова һуралсалай ажахын фермэнүүдтэ практика гаража байһан студентнүүдтэй хөөрэлдэжэ байна; (доодо таладань) «Караваево» институдай һуралсалай гол корпусууд.

ТАСС-ай фотохронико.

Бэлшээриин үедэ үнеэн бүриһөө 1000 литр һү һааха

ҮГЛӨӨНЭЙ УЛААН НАРАНААР...

Намарай эхин һара гараба. Тиимэһээ үдэшэ үглөөниинь газаа яһала һэрюун амисхаал оронхой. Нэгэ имэ үглөөнэй улаан наранаар, үбһэ ногооной шүүдэрээр, һүрэг үнеэд бэлшээридэ гараад, хэнэ ногоон дээгүүр хушууран бэлшэжэ ябаа һэн. Энэмнай Доодо-Ивалгын 3-дахи фермын һаалиин мал байшоо. Тэндэхи һаалишад үнеэдээ эртэлжэ һаагаад, үглөөнэй улаан наранаар бэлшээридэ гаргадаг юм.

Тиимэшье байха ёһотой ха юм даа. Зунай бэлшээриин үедэ һү ехээр һааха мүрысөөн совхоз доторнь үргэнөөр дэлгэрэнхэй. Һаалиин бүхы гүүртэнүүдтэ үнеэд үдэр һүнигүй адуулагдана, сүүдхэ соо гурба дахин һаагдана. Тиигээд һаажа абаһан һүнэй литр бүхэндэ 200 грамм хүртэхөөр таряа талханай зүйл үнеэдтэ үгтэнэ.

Зунай зүлгэ ногоон дээрэ үнеэн бүриһөө тонно һү һааха гэһэн Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой малшадай үүсхэлые халуунаар дэмжэжэ, тэндэ социалис мүрысөөнэй долгин улам эршэтэйгээр эбхэржэл байдаг.

Ивалгын совхозой малшад гүрэндөө һү тушааха хахад жэлэйнгээ түсэб болзорһоонь урид дүүргэһэн байгаа. Тиихэдээ жэлэй эхинһээ хойшо 9000 шахуу центнер һү гүрэндэ худалдаа. Мүнөө тэндэхи һаалиин малай фермэнүүд дээрэһээ үдэртөө 90—100 центнер һүн город абаашагдана. Совхозой һаалишад, малшад жэлэй эсэс хүрэтэр түсэбөө холо үлүүлэн дүүргэхэбди гэжэ үгэеэ үгэнхэй.

Доодо-Ивалгын гурбадахи фермын һаалишад һү һаалгаар үбэл, зунгүй ходо урдуур ябадаг юм. Тэндэ бүхыдөө 119 һаамхай үнеэд бии. Тэдэнь бултадаа нютагай үүлтэрэй байбашье һаа, һаалишадай оролдолгын хүсөөр яһала ехэ һү үгэдэг болонхой. Жэшээнь, «Белуга», «Победа», «Эрээгшэн», «Стрелка» мэтын үнеэдһээ үдэр болгондо 13 һаа 15 литр хүрэтэр һүн гарадаг юм. Эдэнэй зариманиинь һаял түрэжэ эхилһэн залуу үнеэд байһан тула, шадажа һаагаад байбал, энээнһээ хойшо бүришье ехэ һү үгэхэнь лаб-тай.

Зунай зүлгэ ногоон дээрэ гараһан сагһаа хойшо фермын һаалишад үдэртөө үнеэн бүриһөө жииртээ хахад нүүдһээ доошо бэшэ һү һаана. Гэбэшье түрүү һаалишад энээнһээ бүри ехые һаажа, совхозойнгоо үүлтэртэ малай фермын һаалишадтай ана-мана сохилдожо ябадаг. Жэшээнь, Цыбикжанова Дашамолон үдэр бүридэ 125 литр, Очирова Бабасан—114, Бадмаева Соня—109 литр һү һаана гэхэ мэтэ. Энээниие һаагдадаг үнеэн бүридэ хубааха болоо һаа, үдэрэй арбаад литр хүртэнэ.

Һаяшаг Доодо-Ивалгын отделениин конторо соо үдэшэлэн орой болотор галтай байба. Тэндэ сугларһан бригадирнууд, зоотехнигүүд, фермын тоо бүридхэгшэд бултадаа ехэ шухала асуудал шиидхэһэн юм. Юуб гэхэдэ, түрүүшын хахад жэл соо һү һааха түсэбтэ даабаряа үлүүлэн дүүргэһэн һаалишадта нэмэлтэ түлбэри үгэхэ тухай хэлсэбэ. Тиихэдээ хамта 27 центнер һү түрүү һаалишадта хубааха гэһэн байгаа. Тиимэһээ гурбадахи фермын бэрхэ һаалишадта нэмэлтэ түлбэри яһала ехээр хүртэхэ байха. Тэрэ фермэ дээрэхи дутуунь гэхэдэ, хүндэ хүшэр хүдэлмэри оньһожоруулха тушаа мүртэй юумэ хэгдээдүй байһаар. Имэ юумэ анхан хэхэ гэжэ эхилһэн аад, юундэшьеб даа захадань гаргангүй орхижорхиһон байна.

Теэд залуу наһанай залиршагүй зориг гээшэ юундэшье торохо тогтохогүй, харин зориһондоол хүрэхэл гэжэ хүсэдэг байна ха юм. Тэндэхи басагад, бэреэд ехэ эбтэй эмхитэй ажалладаг юм. Тэдэнэр гансал үнеэдээ хараад һуудаггүй, харин һамбаа олоод лэ, үбһэшэндэ туһалдаг, силос дараха, турнепс малтаха мэтын хүдэлмэридэ ябалсадаг шударгы залуушуул юм.

Гурбадахи фермэ дээгүүр ябажа хараа һаатнай, дандаа нэгэ үеын залуу басагад, бэреэд хонгёо һайхан хоолойгоор шэнэ дуунай аялга татан, бултадаа согтой солбоноор, хамтын ажалда хам оролсожо ябахал...

Тиибэ яабашье һаань, тэдэнэй дундаһаа хоёр-гурбан һаалишанай нэрэ алдарые дурдажа, тусгаар тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ.

Нёдондо хабар эрхим һаалишад Бабасан Линхобоева, Надмит Ванчикова гэгшэд коммунис ажалай ударник гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм. Энэ хоёр горитой ехэ хүшэ хүлһэ гаргажа, олоной дундаһаа шалгараһан, магтаалтай бэрхэ һаалишад болоһониинь ойлгосотой ааб даа.

Зүгөөр ажалай баатаршалгын алдарта харгыда сэхэлдижэ гараха гээшэмнай тиимэшье бэлэн хэрэг бэшэ ха юм. Бабасан бага балшар наһандаа эхэ эсэгэеэ алдаад, яһала шэрүүн хатуу юумэ үзэһэн байха. Гүлмэр залуу ябахаһаа хойшо өөрынгөө шадахыса ажал хэжэ һураа һэн. Теэд манай орондо үхибүүд үншэржэ ябадаггүй, харин зол жаргалаа олодог гэжэ мэдэнэбди.

«Би хадаа коммунис партиин, совет засагай, мүн ахамад нүхэдэйнгөө үргэмжэ туһаламжын ашаар лэ өөдөө үндыжэ, эды хүрөөд ябанаб» гэжэ тэрэ басаган мүнөө сэдьхэл зүрхэнэйнгөө баяр баясхалангые мэдүүлнэ.

Эгээ тэрэ хэсүү бэрхэ сагта өөртэнь үнэн сэдьхэлһээ туһалхаяа халуун гараа һарбайжа, имэ суута һаалишан болоторынь һургаһан хүнүүдые Бабасан хэзээшье мартахагүй. Тэдэнэй нэгэн Цыпил Ванчикова гэжэ үнинэй һаалишан бии юм. Тэрэ хадаа үнеэнэй хүхэ дэлэн хайшан гэжэ зүбөөр шобторхо хэрэгтэй байһаниие заажа, һургажа байхадаа, «зоригтой бэрхэ басаган болохош!» гээд Бабасаниие урмашуулдаг бэлэй.

Цыпил хүгшэн өөрөө мүнөө ж[illegible] найнгаа жаргал дээрэ ябана. Тэр[illegible] пенсидэ гарахада, өөрынь түрэ[illegible] басаган—Надмит эхынгээ түлөө [illegible] лан ороһон байгаа. Хүн болохо [illegible] һаа гэжэ Надмит эхээ дахаад [illegible] үнеэдыень эбэлгэжэ, тугал бурууг[illegible] дые туужа, яба ябаһаар ажалай [illegible] рыень оложо, һүүлээрнь өөрөө[illegible] бэрхэ һаалишан болобо.

Мүнөө Надмит үглөөнэй үүр [illegible] рээр хубсалаад, арба гаран [illegible] эхынгээ ябаһан зүргэ харгыгаар ф[illegible] мэ тээшээ ошодог болонхой.

Эгээ тэрэ үедэ энэ фермын ша[illegible] хойноһоо мүн лэ эртэлһэн нэгэ [illegible] үнеэдэй байра руу шууд ороодки[illegible] Энэмнай коммунис ажалай удар[illegible] Бабасан Бальжинимаевна Линхоб[illegible] ва ажалдаа ерэбэ гээшэ.

Зургаан жэлэй саада тээ Баба[illegible] һаалишан боложо, нютагай үүлт[illegible] тугаллаха 15 хашараг тушаажа а[illegible] һэн. Түрүүшын жэлдэ залуу һаа[illegible] шанда, илангаяа һая тугаллаха хаш[illegible] рагуудые һаажа һураха гээшэ [illegible] хүндэ хүшэр байдаг бэлэй. Тии[illegible] яабашье һаань, Бабасан юр[illegible] тунхарингүй, бүри усэдөөр оролсо[illegible] фермын үнинэй һаалишадай зааһ[illegible] һургаһан захяа заабариие шууд дү[illegible] гэжэ, ажалай амжалтын түрүүш[illegible] алхам хэһэн намтартай.

Хара багаһаа хойшо «долоон [illegible] луу долёожо», шэрүүн хатуу[illegible] дээрээ үзэһэн Бабасан үнэн шуда[illegible] зантай, урагшаа һанаатай хүн [illegible] Олоной түлөө оролдожо, улад зон[illegible] хүндэтэй болоһон хадань, 4—5 [illegible] лэй саада тээ нютагаархиниинь т[illegible] ниие аймагай Соведэй депутат бол[illegible] жо һунгаһан байгаа. Мүнөө бүри [illegible] шээ дэбжэжэ, нёдондо хабар Бу[illegible] дай АССР-эй Верховно Соведэй [illegible] путадаар һунгагдаа һэн.

«Ажал хэһэн хүн амаа тоһод[illegible] гэжэ хэлсэдэгэй ёһоор, Бабас[illegible] олодог олзошье яһала ехэ. Тиимэ[illegible] үншэн хэнзэ ябаһан ядуу саг мартагдажа, мүнөө тэрэнэй гар[illegible] һуудал байдалынь дүүрэн тэгша [illegible] галтай болоод, баабай эжынгээ ю[illegible] лөөр баян үнэр һуужа байдаг. [illegible] шэлэндөө Бабасанайда телевизор рахаяа үетэн нүхэдынь сугларжа, [illegible] лөөтэй сагаа культурнаар үнгэрг[illegible]

Вас. ГАЛДАНОВ.
Доодо-Ивалга.

Совет орон доторнай

ҮДЭР БҮХЭНДЭ ТАБА МИЛЛИОН ПҮҮД ТАРЯА ТУШААНА

ЦЕЛИНОГРАД. (ТАСС). Сентябриин эхинэй үеэр Целиннэ хизаарай полиин табанай хоёр хубиин таряан хуряагдаа. Новоишимскэ совхоз таряа хадалгаяа түрүүлэн дүүргэжэ, 25 мянган гектар газарай ургасые хуряажа абаа. Мүнөө баалнуудые суглуулха, сохихо хүдэлмэри хаа хаанагүй эхилэнхэй.

Зургаан үдэрэй турша соо Эхэ ороной амбаарта 33 миллион — үдэр бүхэнэй 5—6 миллион пүүд таряан тушаагдаа. Рузаевска үйлэдбэриин управлениин ажахынууд дунда зэргээр гектар бүриһөө 17 шахуу центнер ороохо таряа сохижо абаа.

ТАРЯАШАДАЙ УДАРНА ВАХТА

Ороной полинууд дээрэ ургаса хуряалгын халуун үе болоод байна. Нилээд ехэ газар дээрэһээ таряанай ургаса хуряажа абтанхай. СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи Центральна Статистическэ управлениһээ ТАСС-ай корреспондентдэ мэдээсэһэнэй ёһоор, сентябриин 1-нэй үглөөгүүр 91 миллион 990 мянга гаран гектар талмай дээрэһээ ороохото болон ороохото-бобово ургамалнууд (кукурузагүйгөөр) хадагдаа. Тиигэжэ түсэбэй 74 процентнь дүүргэгдэһэн байна. Хадагдаһан таряанай 82 процентнь сохигдоо. Таряашад ерэхэ жэлэй ургасада үндэһэ һуури табижа байна. 17,6 миллион гектарта намарай тарилга хэгдээ, 13,5 миллион гектар намарай паар хахалагдаа.

Ороной зүүн талын районуудай полинууд дээрэ таряанай түлөө халуун тэмсэл боложо байна.

«Хоёр зуу миллион пүүд таряан тушаажа абтаа» гээд «Казхлебпродукт» гэжэ республиканска нэгэдэлһээ ТАСС-ай корреспондентдэ мэдээсэһэн байна. Энэ хадаа шэнэ болон боро газар элдүүрилхын урда тээ Казахстанай худалдадаг ороохо таряанда орходоо 2 дахин ехэ байна.

Новосибирскэ областиин ороохото таряанай гурбанай хоёр хуби хадагдаа. Хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, бэлэдхэхэ областной начальнигай орлогшо В. Кулик иигэжэ мэдээсээ. Сагай уларилай тааруугүй байбашье, ороохото ургамалые имэ түргэнөөр хадаһан ушар область дотор урда тээ үшөө үзэгдөөгүй юм. 21 миллион пүүд таряан гүрэндэ тушаагдаа.

Алтайн хизаарта 4,5 миллион гектар ороохото таряан хадагдаад байна. Энэнь ороохото таряанай бүхы талмайн табанай дүрбэн хуби болоно. Автомашинанууд Алтайн элеваторнууд руу таһалгаряагүйгөөр субана. Хизаарай таряашад 90 миллион пүүд таряа гүрэндэ тушаагаа.

АБЯА ШЭМЭЭГҮЙГӨӨР ХҮДЭЛДЭГ ЦЕХ

СЕМИПАЛАТИНСК. (ТАСС). Калининай нэрэмжэтэ мяха-консервын комбинадта абяа шэмээгүйгөөр хүдэлдэг түрүүшын цех бии болоо.

Бүхы юумэнь хүдэлмэришэдые баясуулна. Ханануудынь зохид тааруу үнгэтэй зүйлнүүдээр хушагданхай, эгээн гол шухала юумэн гэхэдэ, абяа шэмээнэй гарахань дуулдадаггүй.

Мяханай цехтэ ехэ заһабарилга хэхэдээ, уралан нарижуулагшад конвейернүүдые шэнэдхэн холбожо, металлай орондо арһан дамжуулгануудые табиһан байна. Үйлэдбэриин үедэ гарадаг абяа шэмээтэй мяханай комбинадай мянга гаран уралан нарижуулагшад тэмсэл хэжэ ороо.

(ТАСС).

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур.
1964 оной сентябриин 5.

ТҮҮХЭТЭ ДОКУМЕНТНҮҮД ЭНДЭ ХАДАГАЛАГДАДАГ

Интернационалай бии болгогдо... нь бүхы оронуудай хүдэлмэ... эн ангиин түүхэдэ имагта шуха... шэнэ шата мүн байгаа. «Нэгэ... Интернационал хадаа социализ... түлөө пролетариадай, уласхоо... ын тэмсэлэй үндэһэ һуури та... һан», —гэжэ В. И. Ленин бэшэ... байна.

...ПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи марк... -ленинизмын институдай түбэй... йна архивта, Москвада хадага... жа байдаг документнүүд I Ин... ционалай алдарта ажал ябуул... гэршэлэн харуулна.

I. К. Маркс Ф. Энгельс хоёрой ...ментнүүдые партийна архив ...ан гээд олоһон байгааб?

...ын саанахи архивуудта, тус ...үүдтэ бии байгаа. Маркс, Эн... сэй документнүүдһээ эхэ бэшэ... ень, фотобуулгабаринуудыень ...а суглуулха, тэрэшэлэн хүдэл... шэдэй уласхоорондын хани нэ... тухай материалнуудые суг... ха хүдэлмэри манай орон дотор В. И. Ленинэй байха үедэ, тэ... сэхэ заабариин ёһоор хэгдэ... һэн юм гэжэ түбэй партий... архивые даагшын орлогшо Р. А. ...ов мэдээсэбэ.

1923—1927 онуудта научна ...унизмын эхи табигшадай тон ...ла зохёолнуудай гараар бэ... һэн, мүн хэблэгдэһэн фото... габаринуудые, мүн I Интерна... лай документнүүдэй фотобуул... нуудые хэхэ тухай хэлсээд, ...жа абтаһан юм. Тус доку... нүүд Германиин социал-демок... архивуудта байгаа. Энээнтэй хамта тус тус хүнүүдтэ, эмхи ...нуудта хадагалагдажа байһан ...үүдынь, гараар бэшэһэн зүйл... нь худалдажа абтадаг һэн. ...шалэн Маркс, Энгельсэй бүри ...ы байха үедэ олдохонь шухаг ...он зохёолнуудыень, тэдэнэй ...һан газетэнүүдэй хуудаһа... ые худалдажа абадаг байгаа. ...эй ашаар агууехэ хүнүүдэй ...нудые Москвада суглуулан ха... ха арга бии болоһон юм.

...хэгдэһэн хүдэлмэри мүнөө ...ай хүнүүдтэшье, ерэхэ үеын ...тэшье үгаа шухала байна. ...эхэ хүдэлмэри эгээл саг соотоо ...һан байгаа. Научна коммуниз... үндэһэ һуури табигшадай до... нүүдһээ фотозурагуудые ...жа абаһанай һүүлээр хэдыхэн болоод, Германида фашистнууд ...тэрые буляажа абаа бэлэй. ...Энгельсэй тэндэ хадагалагда... һан зарим үнэтэ материал... I Интернационалай зарим документнүүд үгы болоһон юм.

Мүнөө КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Марксизм-ленинизмын институт пролетариадай агуу багшанарай архивна материалнуудые тон олоорнь хадагалжа байдаг дэлхэй дээрэхи эгээн ехэ газар болоно. I Интернационалай, тэрэнэй һалбаринуудай тус тус архивна фонднуудые тоололсоогүй һаа, мүнөө марксизм-ленинизмын институдта К. Марксын, Ф. Энгельсэй 8 мянга үлүүтэй документнүүд суглуулагдаад байна.

Документнүүдые хадагалжа байдаг газарта эдэнэй гутахагүйн тула зохихо ёһоной температура тогтоогдожо байдаг. Тон лэ хэрэгтэй болоо һаань, хүнүүд иишэ ородог байна. Гэбэшье институдай научна хүдэлмэрилэгшэдэй ажалладаг таһалгануудта, мүн уншалгын зал соо хүн зоч хододоо олон байдаг юм. Тэндэ фотобуулгабаринуудые, микробуулгабаринуудые хэрэглэн шэнжэлхэ ехэхэн хүдэлмэри хэгдэнэ.

II. I Интернационалай архивые хадагалжа байһан түрүүшын хүн

I Интернационалай болон тэрэнэй һалбаринуудай материалнууд архивай тусгаар фондонь болоно.

I Интернационалай архивые хадагалагша эгээн түрүүшын хүн Маркс өөрөө байһан юм. Энэ тушаалда Марксые Интернационалай Генеральна Совет 1868 оной декабриин 1-дэ һунгаһан байгаа. Гол түлэб хэблэгдэһэн материалнууд, тэрэшэлэн бэшэгүүд, элдэб тоосоонууд болон мэдүүлгэнүүд Марксын мэдэлдэ байгаа. Энэ даалгабариие Маркс хүндэтэй партийна уялга гэжэ тоолодог һэн. Документнүүдые хадагалха хэрэгтэ тон харюусалгатайгаар Марксай хандадаг байһые Фридрих Энгельс 1883 оной июниин 29-дэ Ф. А. Зорге гэгшэдэ эльгээһэн бэшэг соогоо харуулна. Энгельс иигэжэ бэшээ һэн: «...1848 онһоо урда бэшэгдэһэн хүдэлмэринүүд бултадаа шахуу абарагдаба. (Хулганаада эдюулһэнһээ бэшэниинь лэ) бидэнэй хамта зохёоһон хүдэлмэринүүдэй гар бэшэгһээ гадна, мүн бэе бэедээ эльгээдэг бэшэгүүднай бултадаа шахуу бүтэн үлэбэ. 1849 оной һүүлээрхи зүйлнүүд баһал барандаа шахуу бүтэн үлэнхэй, 1862 онһоо хойшонхи материалнуудшье нилээд зэргын гуримтай байна. Тэрэшэлэн Интернационалда хабаатай гар бэшэгэй тон олон материалнууд эндэ бии. Интернационалай бүхы түүхые бэшэхэдэ тэдэ материалнууд хүрэхэ гэжэ һананаб...».

III. Генеральна Соведэй протоколнуудай гэршэлһэниинь

Архивай энэ хубиинь материалнуудай эгээн үнэтэйнь гэбэл, Генеральна Соведэй 1864—1872 онуудай протоколнууд болоно. Эдэнь Интернационалай бүхы ажал ябуулгые сэхэ шууд, бүрин шэнжэлжэ үзэхэ арга олгоно.

Тэндэнь Маркс, Энгельсын хэлэһэн хэдэ хэдэн үгэнүүд, уряалнууд, тогтоолнууд, Интернационалай тус тус һалбаринуудай (секцинүүдэй) түлөөлэгшэдэй хэһэн элидхэлнүүд бии юм. Хүдэлмэришэнэй хүдэлөөндэхи баруунай болон зүүнэй тала баримталагшадай урдаһаа — прудонистнуудай, лассальянецуудай, баруунай үзэлтэ тред-юнионистнуудай, бланкистнуудай, бакунистнуудай урдаһаа эсэргүүсэн хэдэг байһан эбсэшэгүй шанга тэмсэлыень I Интернационалай зохёоһон эмхидхэлэй гол ёһонуудай болон тактикын түлөө, хэдэ хэдэн оронуудта хүдэлмэришэн ангиин партинуудые байгуулхын түлөө тэмсэлыень протоколнуудай материалнууд харуулна.

Парижай коммунын һургаалнуудай үндэһөөр хүдэлмэришэн ангиин хэхэ политическэ тэмсэлдэ зорюулан Марксын хэлэһэн үгэнүүд 1871 оной сентябрьда болоһон Интернационалай Лондонско конференциин протоколнуудта бэшээтэй бии юм. Мүн 1872 оной Гаагска конгрессэй протоколнууд ехэ һонирхолтой. Бакунистнуудай урдаһаа эсэргүүсэн Марксын тала баригшадай хэһэн тэмсэлые тэдэ протоколнууд гэршэлнэ.

Тус материалнуудые үнтэһэ болгон, КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи марксизм-ленинизмын институт I Интернационалай Генеральна Соведэй протоколнуудай хоёр боти ном хэблэжэ гаргаба. Мүнөө жэл тэдэ протоколнууд сүм хэблэгдэжэ гараха юм.

Хүдэлмэришэнэй уласхоорондын хани нэгэдэлдэ Фридрих Энгельсэй хэһэн ажал хүдэлмэриие харуулһан документнүүд, мүн Г. Юнг, И. Беккер, Э. Зорге мэтын I Интернационалай элитэ ехэ ажал ябуулагшадай хэһэн хүдэлмэриие харуулһан документнүүд түбэй партийна архивта бии.

Архивта хадагалагдажа байгаа эгээн эртын документ гэбэл, 1864 оной сентябриин 28-да Лондондо болоһон митингын бэлэдхэлдэ хабаатай документ, эгээл хожомойхинь 1876 ондо Филадельфидэ болоһон конференци дээрэ Интернационалай формальна талаараа тараагдаһан тухай документ болоно.

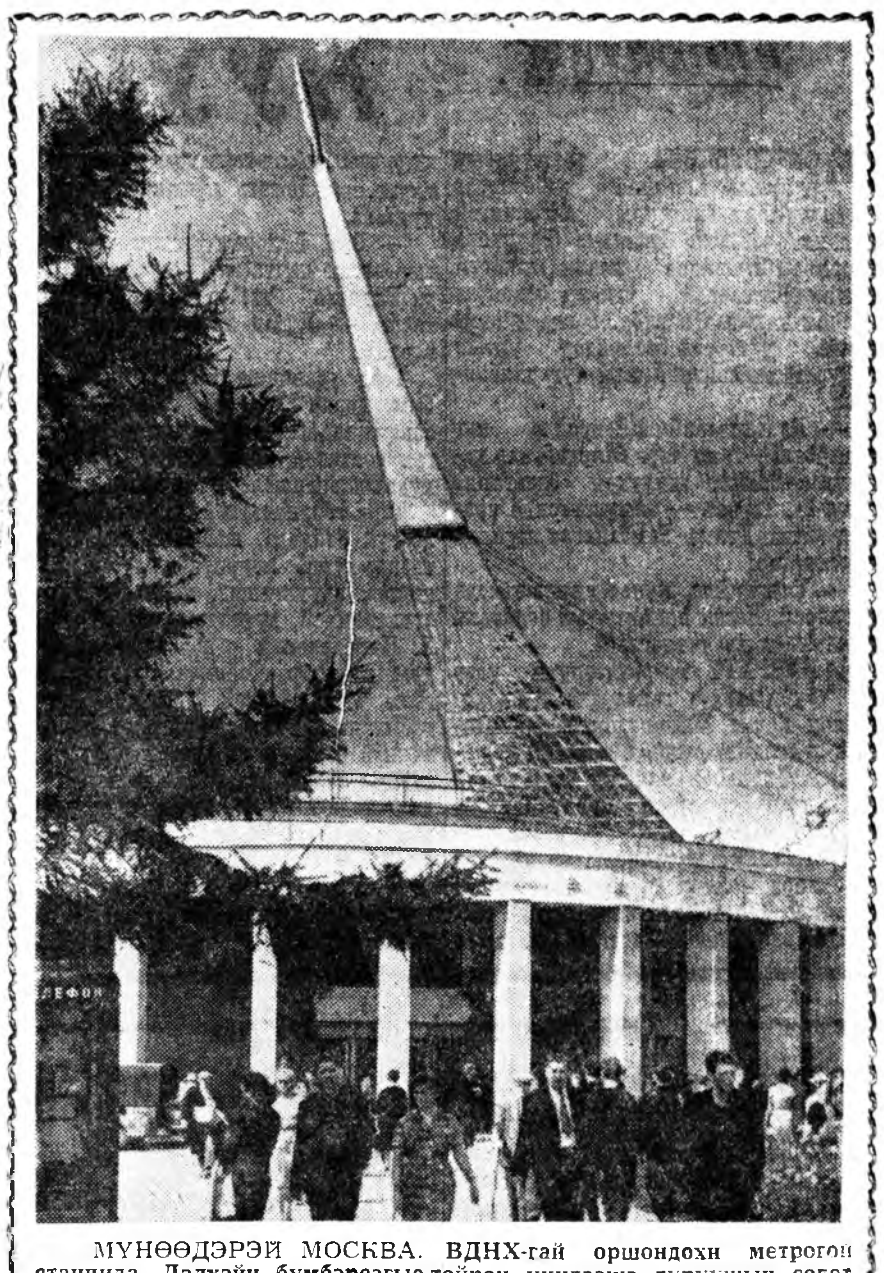
Нэгэдэхи интернационалай үндэһэн шухала документнүүдэй нэгэниинь бологшо Учредительнэ Манифест ехэхэн удха шанартай байна. Зүгөөр манайда бии байгаа энэ документын хоёр фотобуулгабаринь хүсэд дүүрэн бэшэ юм. Тиигээдшье энэмнай Марксын өөрынь гараар бэшэгдэһэн материалһаа бэшэ, харин тэрэнэй һамган ехэ басаган хоёрой буулгажа бэшэһэн материалһаа фотобуулгабари хэгдэнхэй. Марксын өөрынгөө гараар бэшэһэн эгээн ехэ хэмжээнэй ямар материал архив соо бииб гэбэл, «Салин хүлһэн, үнэ сэн, ашаг олзо» гэһэн элидхэлынь — Марксын экономическа гайхамшагта зохёолынь мүн болоно. Энэ элидхэлээ Маркс 1865 оной июниин 20-до—27-до Генеральна Соведэй зүблөөн дээрэ хэһэн байгаа. Тэрэшэлэн «Францидахи граждан дайн» гэһэн Марксын бэшэһэн Генеральна Соведэй уряа тус архивта бии юм. Эдэ документнүүд Марксын хайшан гэжэ ажалладаг байһыень уншагшадта элеэр харуулна.

1870 ондо Женевэдэ ородой бүлэг политическэ эмигрантнуудай — Чернышевскын тала баримталагшадай, Бакунинда эсэргүүсэн тэмсэгшэдэй байгуулһан хүдэлмэришэдэй уласхоорондын нэгэдэлэй ородой секциин (һалбариин) ехэ һонирхолтой 19 документнүүд түбэй партийна архив соо хадагалагдажа байдаг. Генсоведтэ ородой секциин түлөөлэгшэнь Марксын өөрөө байһаниинь тон һонирхолтой юм. Ородой секци хадаа Интернационалай олохон асуудалнуудаар Марксые дэмжэдэг байһан, Швейцари болон Росси дотор Бакунинай үзүүлдэг нүлөөдэ эсэргүүсэн тэмсэдэг байһан, Женевын хүдэлмэришэдэй экономическа тэмсэлдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг байһан юм.

Түбэй партийна архивта суглуулагдаһан, I Интернационалай бүхы фонддо мүнөө 2300 тухай документнүүд бии. Зүгөөр Нэгэдэхи интернационалай, мүн тэрэниие эмхидхэһэн агууехэ хүнүүдэй зарим документнүүд хилын саана бии байһаар юм. Тэдэ документнүүд суглуулагдажа байна. Институдай энэ нангин хүдэлмэридэ аха дүү коммунис болон хүдэлмэришэдэй партинууд ехэ туһа хүргэнэ.

Уласхоорондын коммунис ниитэ түрүүшын организациин тогтоогдоһоор 100 жэл болобо. Энэ үе соо хүдэлмэришэнэй революционно хүдэлөөн ехэхэн дүй дүршэлтэй болоо. Нэгэдэхи Интернационалай документнүүд энэ дүй дүршэлэйнь удха шанарые бүри һайнаар ойлгохо арга боломжо бүхы дэлхэйн коммунистнуудта олгоно.

В. КНЯЗЕВ,
(ТАСС-ай корр.).
Москва, сенятбриин 3.

МҮНӨӨДЭРЭЙ МОСКВА. ВДНХ-гай оршондохи метрогой станцида. **Дэлхэйн бүмбэрсэгые тойрон ниидээшэ түрүүшын совет хэмэл одоной дурасхаалда зорюулагдажа табигдаһан хүшөө харагдажа байна. Иимэ ехэ хүшөө октябриин 4-дэ баяр ёһололой оршон байдалда нээгдэхэ юм.**

ТАСС-ай фотохронико.

АФРИКЫН АЛМАЗ ТУХАЙ ХӨӨРӨӨН

Центрально-Африканска Республика, тэрэнэй бэрхэшээлнүүд ба этигэл найдабаринууд

Экономическа, социальна соведэйнь түрүүлэгшэ Фердинанд Бассамунгу түрүүтэй Центральна Африканска Республикын (ЦАР-ай) түлөөлэгшэд СССР-тэ һаяхан ерээд ошоо.

Энэ миссиин гэшүүд Совет ороной политическэ, гүрэнэй ажал ябуулагшадтай оло дахин уулзажа, хоёр талые һонирхуулдаг асуудалнуудые зүбшэн хэлсэһэн байна.

— Советскэ Союзтай танилсахын, мүн совет зониие манай оронтой, манай зорилгонуудтай танилсуулхын тула эндэ ерэһэн байгаабди,—гэжэ Ф. Бассамунгу СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствэдэ хөөрэлдэхэ үедөө мэдүүлээ.—Бидэнэр СССР-тэ, социалис оронуудта анха түрүүшынхеэ аяншалбабди. Манай бусад миссинүүд — экономическа, соёл гэгээрэлэй, эрдэм наукын түлөөлэгшэд—удахагүй ерэхэ байха гэжэ найдагдана.

Манай республикые Африкын зүрхэн гэжэ нэрлэнгүй байхань бэрхэтэй. Юундэб гэхэдэ, манай орон океан далайнуудһаа холо, энэ түбиин тэг дунда шахуу оршодог. Газар дайдамнай ашагта малтамалаар айхабтар баян юм. Тиигэбэшье өөһэдыгөө баян оронуудай тоодо дурдажа шадахагүй байнабди,—гэбэ Ф. Бассамунгу.

— Манайда алмазуудшье бии юм,—гэжэ миссиин гэшүүн, ЦАР-ай Президентын канцеляриин генеральна секретарь Клеман Ассен тэмдэглэнэ.—Французуудай эзэрхэн зонхилжо байха үедэ энэ шухаг шулууе тон бүдүүлиг аргаар малтажа абадаг һэн. Ороной бодото эзэнэйнь—арад зоной мэдэлгүйгөөр алмазыемнай иишэ тиишэнь абаашадаг байһан. 1962 ондо, бэеэ даанги байдалтай болоһоной һүүлээр, ЦАР-ай правительство алмаз малтан абалгые мэдэлдээ оруулаа бэлэй. Тиигэһэнһээ хойшо республикын гражданинууд лэ энэ үнэтэ эрдэниие малтажа абаха эрхэтэй болонхой.

Колонизаторнуудай байха бүхы үеынхиһээ 3 дахин ехэ сэнтэй иимэ шулуу һүүлэй хоёр жэлэй турша соо худалдаабди.

— Гэхэ зуура, баялигнай ганцашье алмазаар хизаарлагдахагүй байха,—гэжэ К. Ассен хөөрэнэ.—Манайда алтан, мүн бусад шухаг металлнууд бии. Теэд, тэндэмнай малтамалнууд үшөөл шэнжэлэгдээгүй. Республикын газар дайда тон үрэжэлтэй юм: жэл соо 2—3 ургаса хуряажа абадагбди. Тиигэбэшье хүдөө ажахын машина байхагүй. Замбуулин соогуур хэмэл ододой дүүлижэ байһан үе сагта манай таряашад газараа модон анзаһаар элдүүрилдэг байһаар.

Ниислэл хото Бангидамнай ерэбэл, бидэнэй өөһэдын буйлуулһан аягашье кофе оложо ууха-гүйт. Тиин гэһээ жэл соо 12 мянган тонно үрэ ургуулжа абадагбди. Килограмм кофиин үрые французуудта 130 франкаар худалдадаг аад, харин 100 грамм үйрүүлэгдэмэл кофиие тэдээнһээ 175 франкаар худалдажа абадагбди.

— Бидэнэр Советскэ Союзай социальна, экономическа туйлалтануудые хаража, ехээр һонирхон ханаабди. Ядуу тулюур байдалһаа хахасалгада һаад хэдэг экономическа бэрхэшээлнүүдые усадхалгадамнай тантай хани барисаан туһалха байха гэжэ найданабди. Ехэ юумэ хэхэ түсэб манайда табигданхай. Эдээнһээ тон шухалань гэбэл, Конготой (Браззавиль) хамта бүтээхэ түмэр замай барилга болоно. Энэ харгы ЦАР-ые океан далайтай холбохо, тиигээд хободог хэнтэг баяшуулһаа дулдыдангүй эд товараа зөөдэг болоходомнай туһалха байха. Хонжоошо баяшуул—капиталистнууд элдэб эсын һаад тойбо манда ушаруулдаг.

Арад зомнай бүгэдөөрэн хамнигаа шаман хүдэлмэрилжэ оронхой. Алибаа дэмы гаргашанууд аргатай соогоо хороогдоо. Жэшээлэн хэлэбэл, үмсын автомобильнуудые баридаг ябадал хоригдоо. Тиигэбэшье өөһэдын предпрятинуудтай, өөһэдын кадрнуудтай болоогүй сагтамнай зарим тэды бэрхэшээлнүүдэй тохёолдохо байһаниинь элитэ. Гадаадынхидай политическэ нүлөөнһөө Африкын оронуудай гараһанһаа хойшо национальна бюджедүүдэй гарза хадха зарим тэды мүнгэ үгэхые французууд дурадхаһан байгаа. Тиимэ зуушаһаань хамагһаа түрүүлэн арсаабди. Өөһэдөөл оно мүрөө олохо байхабди гэжэ тэдээндэ хэлэгдээ. Республикынгаа оршон байгаа гурбан жэлэй турша соо бюджэдэй оршо, гаршые тэнсүүлээд, 1,5—2 миллиард франкын хэмжээтэй багахан олзо оруулаабди.

— Бидэнэй бэрхэшээлые харахадаа, колонизаторнууд ханан баясадаг гээд мэдэнэбди,— гэжэ Ф. Бассамунгу ажаглаба.—Теэд, ээлжээн түрэ болохо, эрьехэ наран гараха байха.

СССР—африканецуудай һайн хани гэжэ мүн лэ мэдэдэгбди, бэеэ даанги байдалтай болоһон Африкын оронуудтай харилсадаг экономическа холбоонь ехээр сэгнэдэгбди. Танай дүй дүршэл бидэндэ тон туһатай байна.

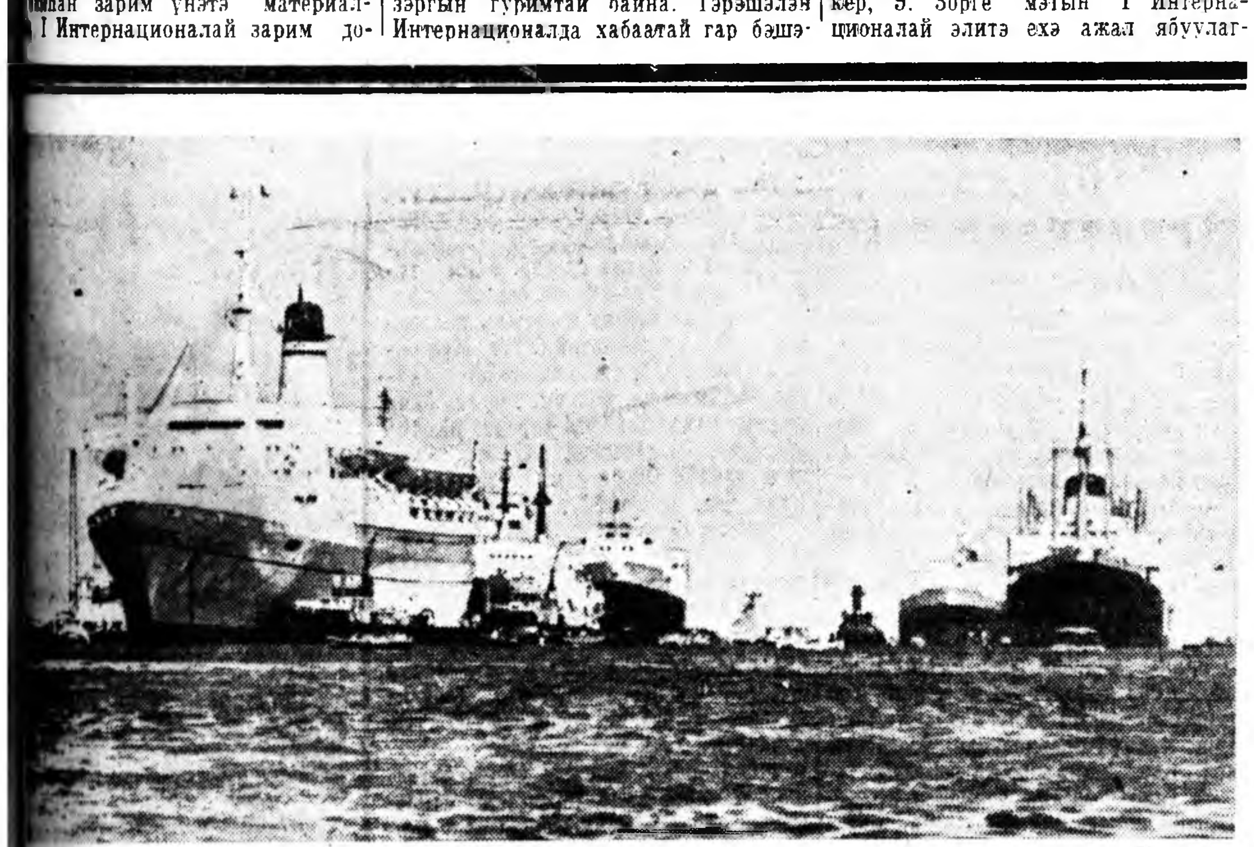
— Манай аяншалга дүүрэбэ. СССР-тэ ерэһэндээ сэдьхэл дүүрэн байнабди,—гээд Клеман Ассен хөөрөөгөө түгэсхэбэ.

ЦАР-ай түлөөлэгшэд соёл гэгээрэлэй, экономикын, худалдаа наймаанай, эрдэм ухаанай талаар СССР-тэй үргэн хани харилсаа тогтоохо һанамжаяа өөрынгөө правительствада дамжуулаа. Үнэхөөрөө бэеэ даанхай байха гээшэ, тусхайлан хэлэбэл, ханинарые шэлэн олохо талаарнье сүлөөтэй байха гэһэн удхатай. ЦАР-ай түрүүшын Президентын хэлэһэн:

«Бүхы хүнүүд адли» гэһэн үгэнүүд, «Нэгэдэл, нэрэ хүндэ, ажал» гэһэн уряа ЦАР-ай гэрб дээрэ дэмы бэшэгдээгүй байха.

Энэ уряагай, энэ зорилгын ушар удхань совет хүнүүдтэ ойлгосотой.

(АПН).

Суэцкэ каналай гүрэнэй мэ...дэ оруулагдаха үеэр, най... жэлэй урда тээ энээниие ...педэй захиргаан ударидажа ...хагүй гэжэ баруун тээхи ...хон «мэргэжэлтэд» баталан ...дэг байһан юм. Жэшээлхэ..., француз экономист Андре Зигфрид «Суэц-Панама» гэжэ ...ом соогоо иигэжэ бэшэһэн ...гаа: ...«энэ каналые хүтэл... нь тон орёо бэрхэтэй байна. ...педэйхид хэды зэһэн бэл... шье һаа, иимэ шухала үйһан... ые табин жэлһээ нааша ...гүй ударидан ашаглажа ...дахагүй».

Теэд колонизаторнуудай һа...жа буруу һүрөө. Египе... захиргаан каналаар ябал... һаадгүй түргэн хангахаһаа ...на, мүн суднаар ябалга һай... уулха хэдэ хэдэн хэмжээ ...улга бэелүүлээ. Энэ хэрэг... Советскэ Союзай туһа... ехэ удха шанартай бай...

ОАР-ай правительство кана... ябалгые һайжаруулхын ...да хэгдэхэ хүдэлмэридэ 200 миллион доллар гэхэ гү, ...энэ каналай урдын захир... оршон байгаа 87 жэл ...һоо 4,5 дахин ехэ мүнгэ ... гаргашалаа. Тус канал 3 ...утаар гүнзэгырүүлэгдээд, ни... үргэдхэгдөөд, судэнуудай ...лтые 21 часһаа 14 час хү... хороогдоһон байна.

Зураг дээрэ: Суэцкэ каналай ...

(АПН).

Ехэ амжалтанууд, үргэн хараа замууд

Т. Живковой хэлэһэн үгэ

СОФИ, сенятбриин 3. (ТАСС). Девненскэ набтар газарта, Варна шадар промышленна гурбан томо шэнэ предприятиие—пластмасса гаргадаг заводые, саахарай заводые болон цементын заводой шэнэ ээлжээе БКП-гэй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь, Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Тодор Живков үсэгэлдэр баярай митингын болоходо нээгээ.

БТА агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор Т. Живков барилгашадай үмэнэ үгэ хэлэхэдээ, үнгэрһэн хорин жэлэй турша соо ажабайдалайнгаа бүхы һалбаринуудта болгар арадай ехэ амжалтануудые туйлаһыень тэмдэглэһэн байна.

Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ үгынгөө ехэнхи хубиие ороной саашанхи хүгжэлтэдэ зорюулһан байха юм. Табадахи табан жэлэй үедэ арадай ажахыдахи капитальна барилгада 11 миллиард тухай лев һомологдохо, энэ хадаа 1949—1963 онуудай бүхы үе соо арадай ажахыда һомологдоһон мүнгэнэй шэнээн болоно. Капитальна барилгада һомологдоһон энэ угаа ехэ мүнгэ зөөреэр хэдэн арбаад машина бүтээлгын, химическэ болон бусад заводууд шэнээр баригдаха, газар таряалангай кооперативна болон гүрэнэй ажахынууд саашадаа хүгжөөгдэхэ, национальна доход дүшэ гаран процентээр нэмэхэ байна.

Мүнөө социалис революциин илаһаар 20 жэлэй ойе бидэнэр һайндарлажа байхадаа, маанадта һайн һайхан сэдьхэлэй туһаламжа үзүүлһэнэйнь, Болгариин Арадай Республикын хүгжэлтэдэ, саашадаашье туһаламжа үзүүлхэ байһанайнь түлөө агууехэ Советскэ Союзда, баатарлиг совет арадта, тэрэнэй ленинскэ Коммунис партида, манай ехэ хани, аха Никита Сергеевич Хрущевто өөртэнь бидэнэр гүнзэгы ехэ баясхалан хүргэнэбди гээд Т. Живков саашань хэлээ.

Болгариин гадаадын политика хадаа амгалан ёһоной, социалис оронуудтай үгээ ойлголсолгын, али бүхы талын харилсаа холбоо саашадань хүгжөөлгын политика, капиталис гүрэнүүдтэй энхэ тайбанаар зэргэ оршон байха политика, али алиндаа туһатайгаар худалдаа наймаа эрхилхэ, хүгжэжэ эхилһэн оронуудта, национальна бэеэ даанхай байдалайнгаа түлөө тэмсэжэ байһан арадуудта туһаламжа үзүүлхэ политика болоно гээд үгынгөө түгэсхэлдэ Т. Живков хэлээ.

ГДР-эй 15 жэлэй ойдо зорюулагдаһан уряанууд

БЕРЛИН, сентябриин 3. (ТАСС). Республикын 15 жэлэй ой октябриин 7-до тэмдэглэгдэхэ юм. Эб найрамдалые, социалис оронуудай, уласхоорондын коммунис болон хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй нэгэдэлые, нягта жагсаалые батадхаха, бүхы арадуудай хани барисаае бэхижүүлхэ, ГДР-тэ социализм үргэн далайсатайгаар байгуулха программые бэелүүлхэ гэхэ зэргын асуудалнууд тус ойдо зорюулжа эндэ толилогдоһон уряануудай гол темэнүүдынь болоно. Германиин Демократическа Республика Германида, мүн Европодо амгалан тайбан байдал хангаха найдамтай түшэг тулгуури болоно гээд уряанууд соо заагдана, ФРГ-е атомна зэбсэгээр хангалгада эсэргүүсэн, немецкэ хоёр гүрэнэй хоорондо бодомжотой һайн, үнэн сэдьхэлэй хэлсээ батална түлөө тэмсэхыень Баруун Германиин ажалшад уряалагдана.

«Германо-советскэ бата бэхи хани барисаан һалбаран мандажа байг лэ! Хани барисаан, харилсан туһалалсалга, харилсаа холбоон тухай СССР ГДР хоёрой хоорондо баталагдаһан договор—золтой хубитай ерээдүйн эшэ үндэһэн мандаха болтогой!», «Советскэ Союзай арадые, ленинскэ партиие, тэрэнэй нэгэдэхи секретарь нүхэр Н. С. Хрущевые бидэнэр амаршалнабди!» гээд уряанууд соо хэлэгдэнэ.

—<>—

Сэрэгүүд олошорно

ПАРИЖ, сентябриин 3. (ТАСС). Урда Вьетнамда Америкын 18 мянга шахуу солдат мүнөө бии гэжэ Франс Пресс агентство мэдээсэнэ. Тиимэ болохолоороо, Урда Вьетнамай партизануудта эсэргүү байлдаануудта хабаададаг сэрэгүүдэйнгээ тоое Пентагон һүүлшын һарын турша соо 2,5 мянган хүнөөр олон болгоһон байна бшуу. Америкын түсэбэй ёһоор Урда Вьетнамда США-һаа эльгээгдэһэн сэрэгүүдэй тоо 21 мянган хүн болгогдохо.

Куба худалдаа наймаа эрхилһээр

НЬЮ-ЙОРК, сентябриин 3. (ТАСС). Кубатай худалдаа наймаа эрхилэлгээ үргэлжэлүүлжэ байһан ямаршье орондо Америкэдэ үлүү гараһан эдеэ хоолой зүйлнүүдые үгэхээ болихо гэжэ США-гай конгрессэй түлөөлэгшэдэй палата үсэгэлдэр шиидхээ гээд ЮПИ агентствын корреспондент Вашингтонһоо дамжуулна. США-гай буруушаалга хэһээршье байтар Кубатай социалис бэшэ оронуудай улам ехээр наймаа хэдэг боложо байһан дээрэһээ эдэ оронуудта баалалта хэхэ зорилгоор энэ шэнэ һэдэлгэ гаргагдаба гээд агентство тэмдэглэнэ.

Америкын информационно агентствонуудай мэдээсэһэнэй ёһоор США-гай «хара списогтэ» оруулһан социалис бэшэ оронуудай корабльнууд энэ жэлэй найман һарын турша соо Кубада 628 дахин ошожо ерэһэн байна. Тиихэдэ бүхы үнгэрэгшэ жэлэй турша соо оройдоол 370 рейс хэгдэһэн байха юм. Англиин корабльнууд эгээн лэ олоор ошожо ерэдэг байгаа. Тиихэдэ Ливанска болон грецескэ тугуудтай корабльнууд тиишэ ошоно.

Советскэ балет США-да ерэбэ

НЬЮ-ЙОРК, сентябриин 3. (ТАСС). С. М. Кировай нэрэмжэтэ Ленинградска гүрэнэй Ленинэй орденто оперо, баледэй академическа театрай бүлэг артистнууд үсэгэлдэр үдэшэ Нью-Йорк ерээ.

Совет баледэй артистнуудай гастроль США-да сентябриин 8-һаа эхилхэ юм.

Конгодохи байдал

ПАРИЖ, сентябриин 3. (ТАСС). Восстани хэгшэдэй зэбсэгтэ хүсэнүүдэй болон сагаан шарайта хүлһэншэдэй отрядуудаар туһалагдадаг, Америкын сэрэгэй самолёдуудаар дэмжэгдэдэг Леопольдвильска правительствын сэрэгүүдэй хоорондо Конгын элдэб районуудта шанга байлдаанууд болоно. Франс Пресс агентствын корреспондентын мэдээсэһэнэй ёһоор хэдэн үдэрэй турша соо байлдаа хэһэнэйнгээ һүүлээр восстани хэгшэд Хойто Катанга провинцидахи Маноно гэжэ горно-рудна центрые орхиһон байна. Тиихэдэ абтаһан мэдээнүүдэй ёһоор ороной хойто талын хубида восстани хэгшэд хэдэ хэдэн амжалтануудые туйлаа. Стэнливиль, Лисала, Бумба городуудые эзэлжэ байһан сүлөөрэлгын арадай арми Экваториальна провинциин ниислэл Кокийавиль тээшэ добтолго хэжэл байһаар гээд восстани хэгшэдэй сэрэгүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн генерал Николас Оленга Стэнливилиин радиогоор үгэ хэлэхэдээ мэдүүлээ.

Дахяад урбалта болохонь гү?

ЛОНДОН, сентябриин 3. (ТАСС). Сэрэгэй урбалтын бэлэдхэгдэжэ байһан тухай зар тунхаг Сайгондо үсэгэлдэр дэлгэрээ гээд Рейтер агентство мэдээсэнэ. «Дай Вьедай»—Урда Вьетнамай эгээн лэ нүлөө ехэтэй буржуазна партиин тала баридаг армиин частьнууд офицернүүдэй хүтэлбэреэр ниислэлые шэглэн дабшажа ябана гэһэн мэдээнүүд эндэ абтаа.

Офицернүүдэй энэ ябуулга хадаа премьер-министрэй орлогшын тушаалһаа өөрынгөө үдаридагша Нгуен Тон Хоан гэгшын гараһанда «Дай Вьет» партиин үгэһэн харюу болоно.

Сайгондо байдаг аад, Кханиин тала баридаг сэрэгүүдэй дунда үсэгэлдэр үдэшэ дайшалхы тревого соносхогдоо.

ХИЛЫН САААНАҺАА

Замби үзэг бэшэг мэдэхэгүй ябадалтай тэмсэнэ

ЛОНДОН, сентябриин 3. (ТАСС). Замбиин (урдань Англиин колони байһан Хойто Родези) африканска правительство орон дотор үзэг бэшэг мэдэхэгүй ябадал усадхаха, залуу үетэнэй дунда эрдэм бэшэг үргэнөөр дэлгэрүүлхэ программа зохёоно. Хэдэн арбаад жэлэй туршада Англиин эзэрхэжэ байхада ороной хүн зон үлэг бэшэг мэдэхэгүйгөөр үлэһэн байна.

Гэгээрэлэй министр К. Мванакатве багшанарай съезд дээрэ үгэ хэлэхэдээ иигэжэ мэдүүлээ. Октябриин 24-дэ бэеэ даанхай байдалтай болоһоноо соносхохо Замбиин правительство 1965 онһоо 1970 он хүрэтэрхи үе соо гэгээрэлэй хэрэглэмжэдэ 20 миллион фунт стерлинг һомолхо юм. Рейтер агентствын корреспондентын мэдээсэһэнэй ёһоор, орон дотор бүгэдэниитын уялгата эхин һуралсал бэелүүлхэ, дунда һургуулинуудые үргэдхэхэ, Замбиин университет нээхэ гэжэ хараалһан түсэб гэгээрэлэй министр зохёоһон байна.

Англиин эзэмдэжэ байха үедэ һуралсалай газарнуудта үзэгдэдэг байһан үндэһэ яһанай илгаа гаргаха ябадал болюулагдаха юм.

Мүнөөдэрэй номертo:

ПРАВДА БУРЯТИИ

НЭГЭДЭХИ ХУУДАҺАНДА: ...ртийна гүрэнэй хиналтын ...итедтэ — Зэдын үйлэдбэ... управлениин «Комму... ...» колхозой правлени мал ...рилэлгэдэ хайша хэрэ... хандажа байһан тухай. СССР-эй обороной министрэй ...приказ — хугасаата албаяа дүүргэһэн сэрэгшэдые табиха ...болжээтэ албанда залуу на... татаха тухай. Таряа хуряалга дээрэ «Комсомольский» совхозойхид нобшорһоор гэһэн Д. Цыбикжаповай корреспонденци.

ХОЁРДОХИ ХУУДАҺАНДА: Улаан-Үдын Мелькомбинадай партбюрогой секретарь А. Копылова «Еһын тэдыдэ бэшэ» гэһэн гаршаг доро партийна гэгээрэлэй политһуралсал тухай бэшэнэ. «I Интернационалай документнүүд эндэ хадагалагдана» гэһэн В. Князевай корреспонденци. Гүрэнэй мүнгэн зөөриие үрэ ашаг ехэтэйгээр хэрэглэхэ тухай И. Далбаевай статья.

ГУРБАДАХИ ХУУДАҺАНДА: Онохойн совхоздо хабарай теплицын барилгануудые яажа хэдэг тухай А. Дериглазовой корреспонденци.

ДҮРБЭДЭХИ ХУУДАҺАНДА: субботын үдэртэ зорюулагдаһан һонин.

БУРЯАД ҮНЭН
3-дахи нюур
1964 оной сентябриин 5.

РЕПОРТАЖ

НУУРАЙ ЭРЬЕЫН БАСАГАН

ИСКУССТВЕННА үрэжүүлгын пунктын газааһаа избёосхоор сагаадуулһан бишыхан вагончигой үүдэндэ зогсоод, Гажидма Бадмаева дурамбаа нюдэндөө няажа, захагүй уужам Шанаагай талаар бэлшэжэ ябаһан хонидоо хараба. Гэнтэ дурамбайнь түхэреэн соо үндэр ургын үзүүртэ хиисэһэн Улаан туг далбалзаба.

— Культстанаймнай ооройдо туг хиисэбэл!—гэжэ тэрэ баяртайгаар хажуудаа байһан залуухан басаганда хандаба. Тэрэнь — искусственна үрэжүүлэгшэ Дулма Замбалаева мүн лэ баясангаар:

— Тиигээ һаа, мүнөө үдэшэ тэндээ сугларая. Нэгэл һонин юумэ болохонь гээшэ!—гэжэ тэмдэглэбэ.

ИИМЭРХҮҮ хөөрэлдөөнүүд үдэр бүри шахуу ганса ахалагша хонишон Бадма Жигмитдоржиевай отарын зуһаланда бэшэ, Шанаагай уужамаар түбхинэһэн малшад, хонишодой бүхы гушаад гаран зуһалангуудта боложол байдаг юм.

ТҮХЭРЕЭН сагаан шарайтай, хаб хара мойһон түхэреэн гүймэһэг нюдэтэй—ёһотойл буряад нюур шарайтай залуухан басаган Хэжэнгын хүдөөгэй библиотекые даагшаар ажалладаг һэн. Нэгэтэ тэрэниие партком дуудаба.

— Зай, Евдокия Захаровна, һуугты,—гэжэ парткомой секретарь Ананда Раднаев хажуудаа байһан стул зааба. — Удаан лэ хөөрэлдэхэ ушар гараба.

Теэд удааншье хөөрэлдөөгүй һэн. Комсомолка Евдокия Захаровна Хамисова Шанаагай талада нээгдэхээ байгаа совхозой культстаниие даагшаар хүдэлхэ зүбшөөлөө үгөө һэн.

Тэрэ гэһэнһээ хойшо удааншье болоогүй байхада, шэб шэнэхэн, зуун табин хүнэй һууритай клуб соо хонишод, адуулгашад, малшад дүүрэн сугларанхай, дүүелдэжэ һуугаад һэн. Х. Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын театр «Соёлмаа, Баташулуун» гэжэ Ч. Гениновэй бэшэһэн зүжэг табихань гэһэн һураг суу июлиин эхинэй нэгэ үдэр буугай һомондол, түргэн талаар таража, культстанай нээлгэндэ тэндэхид хүгшэн, залуугүй, хүүгэдшье сугларaад, тиигэжэ һуугаа бшуу..

— Культстанаа нээгдэһэн дээрэ тоолоё!— гэжэ хилэн хүшэгын саанаһаа үнөөхил Ананда Раднаевай гараад, сугларагшадта хандахада, дэмжэһэнэй альга ташалган удаан замхаагүй һэн.

...«Соёлмаа, Баташулуун». Сугларагшад амяашье дарашоод, энэл Хэжэнгын таладал буряад тала нютагта болоһон гай гасалан, барга абари ааша, хоёр зүрхэнэй халуун энхэрэл тухай үйлэнүүдые харан һуухадаа, зариманиинь—үндэр наһатайшуул—үнгэрһэн сагаа һанаа, харин залуу үетэн — гайхажаш, гэлыжэш болоо бээзэ.

Элһэтэ гэжэ газарай культстанай ажал дүнлэдэг Евдокия Захаровна Хамисовагай дэбтэр соо бэшэгдэһэн хоёр һанамжа илангаяа һонирхолтой шэнги байгаа.

Ц. Буянтуев (хонишон, СССР-эй Верховно Соведэй депутат): Би наһатай хүм, тиимэһээ урда сагай ула гэшхэһэн, уйгарладаг ноёдой ааша хараһан байхаб. Имэл байгаа даа. Тон зүбөөр манай нютагай Чойжинима Генинов бэшэжэ шадаа. Урданай саг һанаанда ороно. Залуу үетэмнай хаража, жаргалта мүнөө сагаа сэгнэжэ һураг лэ.

Ц. Доржиев (хонишон). Би урданай балар саг мэдэхэгүйб. Тиимэһээ һонирхон, гайханшье хараab. Ямар барга, мунхаг саг гээшэб! Харин мүнөө ямар ондоо болонхойб. Хэжэнгымнай түхэл шарай аргагүйгөөр хубилаал. Хэды олон Баташулуун, Соёлмаанууд мүнөө дээдэ һургуулитай болооб, ямар ехэ орёо оньһон машина, техникэ жолоодоноб. Хэлэхэшье, бэшэхэшье үгэм олдоногүй. Тойроод харахада, хуу ойлгосотой болоно бшуу.

ЕВДОКИЯ Захаровнагай тэрэл дэбтэрэй нэгэ хэды хуудаһа таамаг шэлэн ирая.

Июлиин 4. Хүдөө ажахын темээр хэдэн журналнууд харуулагдаа. Киногой һүүлээр миил тарашадаггүй зангаа сахин, харуулагдаһан журналнуудаа зүбшэн хэлсэхэ гэлсээбди. Теэд бодожо үгэ хэлэхэ хүн олдоогүй. Малшан Володя Минуев һүүлэй һүүлдэ үндыжэ: «Эдэ журналнууд барандаа кукуруза, машина тухай. Мал ажал тухай журнал харуулха гүт?»—гэбэ. Үнэхөөрөөшье хонишод, малшадта тааража журнал захиха хэрэгтэй.

Июлиин 30. Мүнөөдэр врач Хэжэнгэһээ ерээ. Теэд үбшэн хүнүүд ерээгүй. Ариг сэбэр шалгахаяа айлнуудаар ябаа. Харин врачтай суггаа ерэлсэһэн парикмахер басаганай һурагаар залуушуул олоороо харгылаа. Би өөрөөшье автолавкаяа нээжэ, тамхи, зүрүүл, дабһа, сай гэхэ мэтые худалдааб.

Августын 20. Искусственна үрэжүүлгын пунктнуудаар ябажа, ажалтайнь танилсаха зуураа, шэнэ газетэнүүдые уншааб. Искусственна үрэжүүлгэ һайн ябажа байна. Жэшээлхэдэ, Бадма Жигмитдоржиевай отарын 655 хонид бүлта шахуу үрэжүүлэгдээ.

Хуудаһанууд ирагдана.

Августын 29. Гараг долоо.

Талада үдэшын боро хараан гэнтэ унадаг. Тиихэдэнь Шанаагай уужам дайдаар галнууд ялардаг., Тэдэнэй дунда культстанай галнууд илангаяа элеэр толоржо, уряалан байдаг.

Культстамнай холо бэшэ

Хүрэжэл ошохо хүсэл бии,—гэһэн дуунай аялга соностожо, морёор, мотоциклаар али бүхы зүгһөөнь тэрээн тээшэ ажалшад субадаг.

— Энэ талада манай Хэжэнгын совхозой хорин таба мянган хонид, таба мянга гаран эбэртэ бодо мал зуһадаг. Тэдэниие хаража, адуулжа, үсхэжэ ябагшад эдэл гээшэл даа,—гэжэ совхозой парткомой секретарь Ананда Батуевич Раднаев омогорхон хөөрэнэ.

Хүнүүд сугларжал, сугларжал байна. Малшад Гомбо Гончикдоржиев, Шираб Бадмаев, Владимир Минуев, хонишод Санжимитып Тогмитов, Гажидма Бадмаева—тоолоо һаа олон даа—субботынгоо үдэшые сүлөөтэй хүхюутэйгөөр үнгэргэхэеэ эндэ ерэнэ. Шэб шэнэхэн радиоприёмнигой хажууда заримашуул Улаан-Үдэһөө буряад дуу соносохо һанаатай обоорно. Кино гаргахаяа киномеханик зэһэнхэй. Ёохоршье хатарха дуратайшуул бии.

ҮШӨӨ НЭГЭ үдэшэ. Юрын үдэшэ иигэжэ үнгэрнэ.

Хэрбээ Хэжэнгын талада ябаа һаа, Шанаагай культстан хүрэжэ гараарайгты.

Тэндэ үдэр бүри үндэр ургын оройдо Улаан туг хиисэдэг.

А. ЖАМБАЛДОРЖИЕВ.

ФЕЛЬЕТОН

АРХИИН ТУУЛМАГУУД

Уулзаал хадаа ууя,
Золгоол хадаа зооглоё,
Зон нүхэдш хараг,
Зорёонш ерэжэ үзэг, —
Хорон нимэ зугаатай,
Холшор бардам зантай
Залуу хоёр золгобо,
Залан үгэеэ залгаба.

Анха нигэжэ амалһаниинь
Аюшын Иван өөрөө:
Хорин таба наһатай,
Хөлуур «харадаг» суутай,
Хурдан хары «хүллэдэг»,
Хурса хэлээ «бүлюудэг»
Бобын Борис нүгөөдэнь —
Бокс хэдэг һурагтай,
Водкын баһал байгаа һаа,
Боосоо хэжэ эюулдэг.
Табиһаар нимэ зантайнууд
Табадахи СМУ-гай
хүйхэри
Уулзаба ха юм байрадаа,
Уухал гэжэ шиидэбэ.

— Архида ошо, үтэр түргэн!
Аюшеев нүхэрынь баадхааб
Олонш үтэ шашангүй
Ошожо ерэбэ нүгөөдэнь.
Одоош тиигээд захалбад,
Олон табы шашабад,
Зангаар хүхюун болобод,
«Заюулайгаа» татабад.
Заягүйхэн нэгэниинь
Забьяа cooһоол дабтана.

Заабар, заабар «заадажа»
«Залгиниш түргэн!» —
захир
Дахин дахин аягална,
Охин, охин уунад...
Архи дахин асаралган,
Аяг аашаа баралган.
Хамтын байрада ошолгон,
Хараал шэрээл табилган...
Улаан бүһэтэй машинаар
Улаалжа абаашаба,
Угаалгын хүйтэн гэртэ
Уһа саһа турьяба.
«Болёоб» гэжэ бохинооhон
Бобоев зүдэрүү һэн.

Архиин үнэр гутаһан
Аюшеев зүрюу һэн.
Архи ууржа гутаха,
Ами бэеэ харшалха,
Аашаяа баража хамаяангүй
Алдар нэрэеэ хухарха —
Сэсэнэй бэшэ — тэнэгэй,
Ухаанай бэшэ — уймарай,
Урмагүй хойшолон,
Урагшагүй ябадал ха юм
д...

Р. ХАЛЗАНОВ.

Хани барисаанай мүнхэ һабагша

ДЕКАБРИСТ БЕСТУЖЕВ, БУРЯАД ЗОДБОЕВ

1834 ондо Москвада хэблэгдэһэн «Ород повестьнууд ба рассказууд» гэжэ номые Улаан-Үдын библиограф Михаил Спектор олоо гэһэн мэдээсэл 1961 ондо «В мире книг» журналда толилогдоо һэн.

«Кавказай минеральна уһандахи үдэшэнүүд. 1827 он», «Урбагша», «Хадынхидтай плендэ байһан офицерэй хөөрөөн» гэхэ мэтэ зохёолнууд тэрэ ном соо оронхой. «Ород-монгол сэрэгэй һургуулиин һурагша Эрдыни Зодбоевто залан һайхан зантай, хурса оюун бэлигтэй байһанайнь түлөө дурасхаал болгон, уг узуурай дворянин Михаил Александрович Бестужевһаа, 1862 оной ноябриин 23-най үдэр, Селенгинск»,—гэжэ номой түрүүшын хуудаһанда бэшээтэй.

Михаил Бестужев—элитэ декабристнуудай нэгэн. Эдэнэр 1825 ондо Петербургда хаанда эсэргүү восстани хэһэнэйнгээ түлөө Сибирь сүлэгдэһэн байгаа. Тэдэнэй ажабайдал тухай шэнэ баримта залан хонгор зантай, эрэлхэг зоригтой тэдэнэй нэрэ солотойнь холбоотой һайн һайхан юумэ түүхэ шэнжэлэгшэдтэ угаа ехэ удха шанартай юм.

Михаил Бестужевай аха, тэрэ сагтаа олондо мэдээжэ уран зохёолшо Бестужев-Марлинский энэ ном бэшэһэн байгаа. Москвагай хэблэлшэ Грег гэгшээр дамжуулан, Бестужев-Марлинский Селенгинскдэ сүлэгдэһэн аханартаа—Николай Михаил хоёртоо—өөрынгөө зохёолнуудые эльгээдэг байба. Декабрист Николай, Михаил Бестужевтан Байгал шадарай буряадуудтай нүхэрлэдэг байһан. Ород-монгол сэрэгэй һургуулиин һурагша Эрдыни Зодбоев Бестужевтанай танилнуудай нэгэн байжа болоо аабза. Теэд Зодбоевой ажабайдал тухай юуншье мэдэгдэхэгүй байһаниинь гэмшэлтэй. «В мире книг» гэжэ журналда толилогдоһон мэдээсэл соо иигэжэ хэлэгдэһэн байдаг:

— Эрдыни Зодбоевые мэдэхэ байһан үндэр наһатайшуулай хөөрөөнһөө, архивай документнүүдһээ тэрэнэй ажабайдал тухай һонирхолтой юумэнүүдые мэдэжэ абааб. Өөрынгөө түрэл арадай эрдэм ном мэдэхэгүй, үзэг бэшэггүй байһан үедэнь энэ ухаантай, оролдосотой буряад хүбүүн ехэхэн юумэ туйлаһан байгаа. Эрдыни хуушан монгол, түбэд хэлэ бэшэг мэдэхэһээ гадна, ород, немец, хитад хэлэнүүдые һайн мэдэдэг байһан гэжэ элирүүлэгдээ. Ород-монгол сэрэгэй һургуулиие 18 наһатайдаа амжалтатайгаар дүүргээ. Тэндэ ородоор уншажа, бэшэжэ һураһан, монгол хэлэнэй дүрим, тоо бодолго, дэлхэйн бүхы хубинуудай географи үзэһэн байгаа. 1862 ондо энэ һургуулида ерэһэн Бестужев Эрдынидэ тиимэ ном бэлэглэһэн байгаа гэжэ багсаагдана.

Эрдыни 1872 ондо Үргын (мүнөө Улаан-Баатар) оршуулагшадай һургуули дүүргэһэн юм. Тэрэ һургуулида монгол, хитад хэлэнүүдые үзэһэн. Эрдыни Манжуурта байһан ородой консул Яков Шишмаревой харюусалгата даабаринуудые дүүргэхэ үедөө «Оролдосын түлөө» гэһэн мүнгэн медаляар шагнагдаһан байгаа гэжэ документнүүд гэршэлнэ. Энэнь тиихэ үедэхи Россиин колониальна шахуу заха хизаар байһан Буряад орондо ажаһууһан тэрэ хүбүүнэй тон ехэ туйлалта болоно.

Үндэр наһатанай хөөрэһэнэй һоор, Зодбоев 1913 ондо наһа бараһан байна. Бестужевай бэлэглэһэн номые Улаан-Үдын республиканска библиотекэдэ Эрдыниин түрэлхид үгэһэн байгаа.

Виталий ЗОРКИН.
(АПН).

Наһан соогоо юушье үзэхэш

Хэлэһэн үгэнүүдтэмни этигэхэшьегүйдөө болохот, теэд хайшан гэхэб? Үнэншэнэ гүт, али үгы гү, танай дуран ха юм. Хэн мэдэбэ, зарим хүнүүд энээниие уншахадаа үнэхөөрөө этигэжэшье болохо даа, харин зарим нүгөөдүүлынь «юрэдөө юун энэ худал юумые бэшэнэ гээшэб»,—гэжэ нюур шарайнуудаа уршылган, наада барижа, эльгэ хатажашье болохо. Теэд энеэхэ дуратай хүнүүд энеэжэшье байг—юрэдөөл эндэ минии хэлэхээ байгша юумэн тон лэ үнэн болоһон ушар байха. Энэ хадаа аяар үни холо сагта намтай тохёолдоһон ушар байбашье һаа, харин мэнэ һаяхан болоһон юумэ шэнги, тон элихэнээр нюдэндэмни харагдажа байна.

Алтан намарай шара набшын сэлмэг намжаахан үдэр байба. Имэ үгэ хэлээр хэлэгдэшэгүй тунгалаг арюухан, элдин һайхан намар ганса манай Буряад орондо болодог ёһотой.

Элдэб янзын шара, ягаан, улаан үнгэ зүһэнүүдээр шэмэглэгдэһэн ой модон һалхигүй сэлмэг гоёхон үдэрэй наранда игаана. Бороо хурын орохо хомор боложо, уһа мүрэнүүд, һубаг, горход шэл мэтэ сэбэр арюухан болобо.

Имэ намарай нэгэ илдам дулаан үдэшэ би городһоо велосипедээр өөрынгөө түрэһэн нютаг ошожо ябабаб. Тэрэ үедэ би город түрүүшынгээ жэл ерээд, һуралсажа байгааб. һургуули хэшээлдээ үзэһэн, дуулаһан юумэнүүдээ, уншаһан номуудаа хэм хэмжүүргүй ехээр һонирходог һэм. Үшөө тиихэдэ, оршон тойрон боложо байһан ушар ябадалнуудые мүн лэ ойлгожо абахые тон ехээр оролдодог байгааб.

Субботын үдэшэ байба. Би амаралтынгаа үдэрые нютагаа ерэжэ, түрэлхидөөрөө үнгэргэхэ гэжэ ябааб. Зубшажа ябаһан харгымни намайе ой модон худар асарба.

Гэнтэ ойн соорхой соо Купринай Олеситэй уулзашабаб. Тиимэ даа, тиимэ. Таанад бү энеэлдэгты. Үнэхөөр лэ ородой элитэ зохёолшо Купринай Олеся басаган урдамни зогсожо байба.

Гүрлөөгүй ута хара үһэеэ һанжуулһан, гүнзэгы ехэнүүд мойһон хара ошотой нюдөөрөө намайе шэртэн хаража байба. Энэ басаганай галтай хурса нюдэдэй альбанда сэдьхэл зүрхэеэ буляагдан, өөрөөшье мэдэнгүй велосипедээ байлгажа, тэрээн тээшэ тэгүүлбээб.

Нэгэ хэды соо бидэ хоёр абяа аниргүй урда урдаһаа харалсан зогсобобди.

— Олеся, үнэхөөрөө энэ ши гээшэ гүш?—гэжэ хэлэһэнээшье мэдэнгүй сэдьхэлээ хүдэлгэн асуубаб. — Үнинэйл шамайгаа хүлеэдэг һэм. Үнэхөөрөө ши мүн гээшэ гүш?—гэжэ нэмэбэб.

— Тиимэ даа, биб,— гээд Олеся гэжэ минии нэрлэхэдэ захааншье сошон гайхангүй харюусаба. — Би шамайе мүнөө үдэшэлэн энээхэн харгыгаар гаража ерэхэ гэжэ мэдээд лэ, зорюута ерээб. Суббото бүхэндэл энэ харгыгаар ябадаг ха юмши,—гэбэ.

—Теэд энээнһээ түрүүн юундэ харгдадаггүй гээшэ һэмши?—гэжэ гайхабаб.

— Энээнһээ түрүүн шамтай уулзажа болохогүй байгаа ха юм. Теэд энээнһээ һүүлээршье, бидэ уулзахагүйбди. Гансал мүнөө, мүнөө!—гэбэ.

Бидэ хоёр гар гарнуудаа барилсан хүтэрэлдэжэ, ойн гүн худар оробобди. Иигэжэ бидэнэр нилээд удаан ябабабди. Заримдаа зогсожо, аниргүй үни удаан урда урдаһаа гэтэлсэнэбди.

— Олеся гүш?—гэжэ би шэбэнэбэб.

— Тиимэб,—гэжэ тэрэмни мүн лэ шэбэнэн харюусаба.

Тиигээд лэ һүүлээрнь ябанабди, ябанабди. Хярын саанаһаа сэнхир һара бултайжа, ой модо һүлэмхихэнөөр гэрэлтүүлнэ. Оршон тойрон жэнхэн балай, хон жэн. Гансал басаганаймни нюдэд одо мүшэн шэнгеэр ялалзан, минии зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэнэ. Иигэжэ бидэнэр баггүй үни удаан ябабабди. Долоон үбгэд, сог мүшэнүүдээр тухайлхада нилээд лэ орой болоһон янзатай. Хюруу унажа, тэрэнэймни һанжаһан гүрлөөгүй ута хара үһэниинь шиигтэй хүйтэн болошобо. Тугаархи баглаа сэсэгүүдээ бариад ябаһан Олесиие харахадам өөрөө ой хадын аглаг һайхан сэсэг мэтэ үрин зөөлэхэнөөр, инаг һайханаар үзэгдэнэ. Тойроод шиидшье гэхэ абяагүй, гансал хаа-яахан ойн шубуудай нойр дундаа һугшаха, гэншэхэ дуулдажа, энэ абяагүй жэнхэн байдалые эбдэнэ. Бидэ хоёр үгэ хэлээр хэлэгдэшэгүй гайхамшагтай үльгэр домог, нойр зүүдэн мэтэ уняар мананда хушагдан, газар дэлхэйнгээ ажабайдал мартабабди. Хирэ хирэ уянгатай зөөлэхэнөөр, заримдаа огсом омогоор дуулдажа байһан ирагуу һайхан хүгжэм мэтэ зүрхэ, сэдьхэл, бүхы бэеын мэдэрэл бадаржа байһан зулын гэрэл мэтэ сороблилон дулатана. О-о, хүнэй наһан! Хүнэй байдал! Ямар һайхан, ямар асари ехэ, ямар оёоргүй гүнзэгы, ямар захагүй үргэн ехэ жаргалтайб!

Жаргал! Жаргал!! Жаргал!!!

— Харыш, тойроод манан унажа эхилбэ. Үүр сайхашье дүтэлбэ ха,—гэжэ Олеся хэлэбэ.

— Үгы, юу хэлэбэ гээшэбши?!—гэжэ би сошон хашхарбаб. — Шиниингээ ябашахада мүнөө би хайшан гэхэ, яаха хүн гээшэбиб?!

— Юундэ һүхирбэш,—гээд заахашье һаа, хүсэтэй хатуу гарайнгаа альгаар амыемни бүглэбэ.

— Энэ һайхан үльгэр зүүдэеэ бү эбдыш. Зай, ошо, ошо даа.

Теэд минии тэрээнһээ һалажа ошохо лашье дурамни үгы байба. Имэ һайхан зол жаргал хүнэй наһан соо минии нэгэ дахин дайралдадаг, харин зарим хүнүүд оройдоошье үзэдэггүй байха гэжэ һайн мэдэжэ байгааб.

— Гансал минии хойноһоо бү дахаарай, хайшаашье ошоһыемни мэдэхэ ёһогүйш,—гэжэ гүйһан аялгатайгаар хэлэбэшье, хурса хара нюдэнүүдээрээ захиранги хатуугаар хаража байгаа һэн.

— Үшөө дахин уулзахабди гэжэ намдаа үгэсэ үгыш даа, гүйнам шамайе,—гэжэ би сэдьхэлээ хүдэлгэн хэлэбэб.

— Уулзажашье болохобди, ошо, ошо даа,—гэжэ уйдхартайгаар харюусаба. Би тэрэниие али зүг тээшэ, хайшаа ошохыень мэдэхэ тон ехэ хүсэлтэй байгааб. Теэд «энэ үльгэр зүүдэ бү эбдэ»—гэһэн Олесиин захиралта һанахадаа, эрьежэ гэдэргээ хараха зориг намда байбагүй, түргэхэн тэндэһээ холодон ошобоб.

Гэртээ би золтой баяртай бусабаб. Тиигэбэшье зосоомни ямар бэ даа, нэгэл тиимэ уйдхартай шэнги байба. Би гэшхүүр дээрээ һуужа, һаяхан намтай болоһон гайхалтай ушар тухай үни удаан бодолгото болоноб. Иигэжэ наранайшье гаратар һуужа болохо байгааб. Харин гэнтэ үүдэн нээгдэжэ, дүү басагамни гаража ерээд, гайхан асууба.

— Энэ яагаабши, юун болооб?

— Юумэшье болоогүй, харин мүнөөдэр Олеситэй уулзажа, гайхамшагта дуран гээшые мэдэбэб,—гэжэ хэлэбэб.

Дүү басагамни энэ хэлэһэн үгэнүүдһээм сошоһон, гайхаһан хэбэртэй, аймхайгаар намайе гэтэн хараба. Ажаглахадамни энэ минии үгэнүүдые ойлгожо ядаһан хэбэртэйгээр харагдаба.

— Юун энэ хэрэггүй юумэ хэлэнэш. Гэртээ орожо унта,—гэбэ.

Теэд унтаха гэхэдээ, унтажашье шадабагүйб... Үдэр болобо. Велосипедээ абаха гэжэ үдэшэлэн Олеситэй уулзагша газартаа ерэбэб. Эхин түрүүн намтай уулзахадаа барижа ябагша мүнөөхи баглаа сэсэгынь велосипед дээрэмни табяатай байба. Мүн эндэ заахан бэшэг бэшэжэ орхиһон байба: «Һайнши да, инагни, тон ехэ баяр жаргал намда үгэбэш! Городто намайе обёордог, ойлгодоггүй аад лэ, харин эндэ намайе Олеся гэжэ нэрлэбэш. Һайн даа. Баяртай!».

Иигээд лэ дүүрээ.

Тэрэнэй һүүлээр Олеситэй уулзаха гэжэ би оло дахин тэрэ ойн соорхойдо ерэдэг байгааб. Теэд Олеся дахин тэндэ нэгэтэшье ерэбэгүй. Городойшье гудамжаар ябаһан басагадай дундуур яһала тэрэнээ бэдэрнэб. Теэд лэ яахыншье аргагүй, олдохо юумэ гэжэ байхагүй. Үгы аад лэ, үгы.

Энэ болоһон ушарые мартаха гээшэ тиимэшье амар хэрэг бэшэ байба. Сэхынь хэлэхэдэ, би оройдооштье мартаагүйб, гансал тэрэ гэһэнһээ хойшо үнгэрһэн хэдэн олон он жэлнүүд энэ гайхамшагта үдэшые холын холо абаашажа, ухаан сэдьхэлэйм оёорто бүхөөр хадагалба.

Цырен ШАГЖИН.

«Тайгын эзэн»

Д. БАЛДУЕВАЙ фото...

Степан САРЫГ-ООЛ

Агуу гоохон Ангар дүүхэйдэ

Тува арадай мэдээжэ поэт Степан Сарыг-Оол манай Буряад ороноор нэгэтэ бэшэ ябаһан, республикымнай хүдөө ажахын, промышленностиин амжалтатай танилсаһан, искусство, литературын хүгжэлтэ хараһан байна. Һаяхан Степан Сарыг-Оол «Агуу гоохон Ангар дүүхэйдэ» гэһэн СССР-эй Арадай артистка Лариса Сахьяновада зорюулһан нэгэ шүлэгөө манай редакцида эльгээгээ. Аха дүү тува арадай поэдэй шүлэгые уншагшадайнгаа анхаралда дурадхаха зуураа, арадуудайнгаа уран зохёолшодой холбоо барисаанай улам хүгжэжэ байхые юрөөе.

Үгөн дууша Намсараевай
Үрэ зүрхэ толорооһон —
Үлхөө ногоон дайдаарнь
Үдэр, хоног тоолоо һэм,
Үрин зантай зоноорнь
Уулзан ябажа золголойб.
Сэлэнгэ, Үдэ голоорнь
Сэсэгэй хангал ололойб.
Баатар сээжэтэ хүбүүдэйнь
Балсанта гар барилайб.
Бадма лянхободол басагадайнь
Баярта энеэдээр садалайб.
Зүрхэндэм теэд хэтэдээ
Зүүдэн мэтэ үлэлэй—.
Ангар дүүхэйн шэдитэй
Аялга хатарай хүбшэргэй.
Домог түүхын оёорһоо
Долгилон гараһан хатар лэ.
Омог буряадай сэдьхэлһээ
Орьёлон дэбэрһэн баяр лэ.
Харан баясан һуухадаа —
Хамаг бэем жэгнүүлээ.
Ухаан бодолни дууһандаа
Уряал дуугаар жэгүүртээ.
Улуг-Хемэйм¹) эрьедэ
Үргэн далияа дэбижэ,
Хүн шубуундал ерыш,
Хурса бэлигээ дэлгыш —
Тува арадайм сэдьхэлдэ
Түрэл аялгаа зэдэлүүлыш,—
Хамаг сэдьхэлһээ уринаб,
Халуун гарыш баринаб.
...Элдин Буряад ороноор
Эльгэлжэ ябаһан золтойб.
Сэлэнгэ, Үдэ голоорнь
Сэсэгэй хангал ололойб.

¹) Улуг-Хем)—Енисей.

САГАА—ЭДЕЭНЭЙ ДЭЭЖЭ

АЙРАГ

АЙРАГ гээшэ эртэ урда сагһаа хойшо буряад зоной эдеэн байһан. Тэрэ хадаа үлэ шанарайнгаа, амтанайнгаашье талаар ямаршье кефир, простоквашаһаа дутуугүй. Һү ехээр бүйлүүлжэ найлаалдаг заводгүй хүдөө нютагуудта айраг эһээхэдэ ехэ зохисотой гэжэ һанагдана.

Айраг болбол зэдэмэг эһээжэ хэгдэдэг хаям. Машинадуулһан һүнэй зэдэмэгые тогоон соо хэжэ, 20—25 градус хүрэтэр бүлеэсүүлһэнэй һүүлээр дулаалагдаһан модон һаба руу эюулдэг гээшэ. Зүгөөр тэрэ амһарта соо урид айрагай ехэ хэгдэһэн байха ёһотой. Тиигээд тэрэ зэдэмэг 24 час үнгэрхэдэ эһэжэ, ёһотойл айраг болодог.

Һайнаар бүрилдэһэн айраг ехэ түргэнөөр, шууяжа байгаад эһэдэг юм. Тэрээнэй һабын хабхаг абаадхихада, хамар шабхуурдама хангал амтан гутадаг.

Айраг хадаа эхынгээ шанарһаа, хэмжүүрһээ нилээд дулдыдадаг. Зүгөөр бэлэн болоһон айрагые удаан барижа болохогүй. Тиигээ һаа, айрагай амтан, шанар абаһаар лэ муудажа эхилдэг. Имэ айраг харахада, нюруу дээгүүрээ хөөһэ гарахаяа болиһон, шара шүүһэтэй болоһон байдаг.

Иигүүлэнгүй, оролдобол, айл бүхэнэй стол дээрэ үдэр бүри айрагай дээжын байханъ дамжаггүй.

ТАРАГ

ҮНЕЭНЭЙШЬЕ һүөөр тараг бүридэг. Тэрэ хадаа үнда эрхим һайнаар харяахаһаа гадна, али зэргэ үлэтэй гээшэб! Мүн хүниие эдеэ хоолдошье оруулна гээд хэлсэдэг. Бусалгаһан һүнтэй гү, али зөөхэйтэй холижо уубал, бүришье һайн бээзэ.

Тараг гээшэ баһал эхээр эһээгдэдэг. Тиихэдээ нэн түрүүн һайнаар хөөрүүлэгдэһэн һү халуун занданъ сэбэр модон амһарта соо хэжэ, тэрэнээ дулаан газарта табина. Тиигээд 23—25 градус хүрэтэр хүрэһэн хойнонь эхэ хэжэ, үнөөхи дулаан газартанъ табидаг. 3—4 час болоходо, тараг бэлэн болоһо, ухада амтатайхан. Һайнаар бүрилдэһэн тараг үдхэн байдаг. Хэрэглэхынгээ урда тээ бүлүүрдэжэ, шэнгэрүүлхэдэ болохо.

Тарагай эхые хилээмэнэй эһээбэри—дрожжоор хэхэдэ өөрэгүй. Энээн тухай эрдэмтэ М. Н. Хангалов дэлгэрэнгы тодорхойгоор бэшэһэн байдаг.

Зүгөөр тараг бүрихэдөө, тэрэнэй халуун бүлеэниие ехээр нарилха хэрэгтэй. Тиигээгүй һаа, амта муутай болодог, шэнгэршэдэг. Иигэхэдэнь тараг гутаба гү, али тураба гэлсэдэг хаям даа. Юрэдөө эндэ шадабари, дуршал баһал хэрэгтэй. Урдань залуу бэреэдүүд сагаан эдеэ бүйлүүлхэ талаар хадам эхынгээ урда түрүүшынгээ шалгалта баридагшье байһан юм гэ һаа алдуугүй.

ҮРМЭ

ҺҮ ХӨӨРҮҮЛЭЭД, һүүлээрнь комнато соо сүүдхэ үлүүтэй байлгахада, үрмэ хүшэдэг. Зүгөөр һүеэ удаан саг соо бусалгажа болохогүй.

Дулаанай сагта хуряагдаһан үрмэ хатаабал, удаан саг соо амтатай зандаа байдаг юм. Хүйтэнэй сагта хүргөө һаа, баһал шанараа алдахагүй.

Намарай үедэ һаагдаһан һүн илангаяа тоһолиг байдаг. Юундэб гэхэдэ, тарянай хуряагдажа, носхоодой нээгдэхэдэ үнеэд эрхимээр саадаг. Энэл үедэ үрмэ хүшоохэдэ илангаяа таарамжатай. Орол... һаа, намарай баян сагта амтат... үрмэ айл бүхэнэй столой ш... болохол.

ШАНАҺАН ЗӨӨХЭЙ
(Саламат)

ҺАЯ МАШИНАДАГДАҺАН ... хэй тоһонойнь халта гара... бусалгаад, тэрээн соогоо т... һамаржа, һү гү, али сайда... уһа хэжэ байгаад, һайтар х... лаг. Тиин байтар лэ хоншу... хангалтай шара тоһон ила... эхилдэг. Иигэхэдээл шанаһан ... хэй (саламат) бэлэн болоно б... Зүгөөр шэнэ зөөхэй шэнгэн ... даг. Тиимэ тула тэрэниие у... тэрнь, халта тоһо гаратарнь ... салгаха хэрэгтэй. Талхыень ... урид халта хуурахада иланга... татай болоно.

Саламат гээшэмнай—ехэ ...дын эдеэн. **Д. УРТЮБА...**

Редактор
Ц. О. ОЧИРО...

ЭНЭЭНИИЕ МЭДЭХЭ ГҮТ?

ДАЛАЙН ШЭНЭЭН ПИВЭ УУГДАНА

Илья Ильф болон Евгений Петров урдань иигэжэ бэшээ һэн: «Статистикаһаа бүхы юумэн мэдэгдэдэг. Республикын дунда зэргын эрхэтэн ямар, хэды шэнээн эдеэ хоол баридаг бэ гэжэ мэдээжэ. Энэ эрхэтэн юумэ эдилсэлгэтэйгөөр хэды шэнээн архи дунда зэргээр уудаг бэ гэжэ мүн лэ мэдээжэ юм. Хэдэн ангуушан, балерина, револьвернэ станок, элдэб янзын үүлтэрэй нохой, велосипед, памятник, басагад, маягууд болон өөдөлөй машинанууд орон дотор бииб гэжэ баһал эли болонхой юм. Статистикада ороогүй юумэн байхагүйл».

Үнэндөөшье мүнөөнэй ажабайдалай али бүхы талые бараг һайнаар табигдаһан статистикагүйгөөр тухайлжа мэдэхэнь бэрхэтэйл даа. Бүхы дэлхэй дээрэ пивэ шанагшад илангаяа ашаг олзынгоо эшэ үндэһэн тухай бодожо үзэхэдөө, ажабайдалай талаар бүридхэл хэхэ шухала гэжэ ойлгодог байна бшуу. Дэлхэйн элдэб оронуудта уугдаһан хөөһэтэдэг үмданай хэды шэнээнээр уугдадаг тухай һонирхолтой мэдээнүүдые пивын фабрикантнуудай Британска бүлгэм һаяхан толилоо. Жэшээнь, үнгэрэгшэ жэлдэ бүхы дэлхэйн пиводэ дуратайшуул 2 миллиард 120 миллион литр элдэб сортын иимэ үмда ууһан байна. Энэнь хамтадал бүхэли далайн шэнээн болоно гээшэ. Энэнь 1962 ондо уугдаһанда орходоо 55 миллион шахуу литрээр ехэ юм. Хэрбээ хэнэй ууһан энэ угаа ехэ хэмжээнэй пивые бутылканууд соо хээд, дэлхэйн бүмбэрсэгые тойруулан бүһэлхэ болоо һаа, энэ бүһэлүүрэй үргэниинь 180 бутылка зэргэлүүлэн хэбтүүлһэнэй шэнээн болохо байна.

Рейтер агентство иигэжэ мэдээсэнэ. Пивэ уулгын талаар ямар орон эгээн түрүүшын һуури эзэлнэб гэхэдэ, Германи мэтэ томо гүрэн бэшэ, харин бишыхан Бельги чемпион боложо гаранал. Энэ ороной хүн бүхэн жэлэй турша соо 115 литр иимэ үмда уудаг байха юм. Хүн бүхэндэ абажа үзэбэл, ФРГ энэ мүрысөөндэ Бельгиһээ оройдоол 3 литрээр гээгдэнэ. Гурбадахи һууриие Австрали, удаадахинуудыень Шэнэ Зеланди болон Англи эзэлдэг юм.

Т. Ю.
(ТАСС).

БУРЯАД ҮНЭН

4-дэхи нюур.
1964 оной сентябриин 5.

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора—23-67, зам. редактора—38-42, зам. редактора—35-84, секретариата—27..., отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни—47-59, 35-14, промышленного производства и партийной жизни—48-89, 33-61, корректорская—35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологической—24-74, советского строительства и быта—34-93, рабселькоров и писем—25—41, 38-30, информации—32-74 и переводов—34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Совете Министров Бурятской АССР.

Н00211. Зак. № 748.